

บทที่ ๑ เป้าหมายชีวิต

เนื้อหาบทที่ ๑

๑. ประโยชน์ที่ต้องศึกษา
๒. ชีวิตปุถุชน
๓. ประเภทโพรสิสตร์ผู้ประเสริฐ

วัตถุประสงค์

บทนี้ต้องการให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในข้อต่อไปนี้

๑. ความหมายและประเภทของปุถุชน
๒. ความหมายและประเภทของโพรสิสตร์
๓. อนิยตโพรสิสตร์ นิยตโพรสิสตร์

บทที่ ๑ เป้าหมายชีวิต

๑.๑. ประโยชน์ที่ต้องศึกษา

ในการเดินทางไกล หากขาดเป้าหมายในการเดินทาง ก็ย่อมเที่ยววนเวียนเรื่อยไปไม่รู้จบฉันใด คนเราก็เหมือนกัน หากขาดเป้าหมายชีวิตในการเดินทางไกลในสังสารวัฏอันประกอบด้วยทุกข์นี้ การเดินทางก็ย่อมยืดยาวไกลให้ได้รับทุกข์ไม่รู้จบสิ้นฉันนั้นเหมือนกัน

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้บำเพ็ญกิจทั้งปวงผู้ทรงประกอบด้วยพระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ ไม่มีข้อปฏิบัติที่ไร้ประโยชน์ และไม่มุ่งประโยชน์ส่วนพระองค์เท่านั้น กายกรรม วาจกรรม และมโนกรรมแม้ทั้งสิ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้บำเพ็ญประโยชน์ทั้งปวง ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นอย่างเดียว พระองค์ตรัสสอนสรรพสัตว์อยู่ตามที่เป็นจริงจึง ชื่อว่า **ศาสดา** เพราะตามสอนสั่งตร์ทั้งหลายตามสมควรด้วยประโยชน์ทั้งหลาย

ประโยชน์ แปลว่า **ความเจริญ, เหตุ, ความต้องการ, บังคับเกื้อกูล** แต่ในที่นี้หมายถึง **เหตุและปัจจัยสนับสนุนให้บรรลุผล** เหตุเหล่านี้อันสรรพสัตว์ทั้งหลาย ควรรับไว้เป็นข้อปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของชีวิตในระหว่างเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏนี้ ท่านพระอรชกถาจารย์ จึงสรุปคำสอนของพระพุทธองค์ซึ่งมุ่งประโยชน์ ๓ ระดับ อันเป็นเป้าหมายชีวิต คือ

๑. ภูฏฐัมมิกะประโยชน์ แปลว่า เหตุให้เกิดผลดีในโลกนี้ หมายถึง ข้อปฏิบัติที่จะให้ได้รับคุณหรืออานิสงส์ในปัจจุบันชาตินี้ เช่น การได้โภคสมบัติ ความไม่มีโรคเบียดเบียน ความสุขความเจริญ ข้อปฏิบัติเพื่อให้ได้รับความสุขความเจริญอันปราศจากโทษในชาตินี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้วมากมาย เช่น หลักสัมปทา ๔ ประการ ที่ตรัสไว้ในทิมชาณสูตร^๒ คือ

๑. **อุฏฐานสัมปทา** รู้จักขยันหาในทางที่ชอบ

¹ ส.สคา.อ.อาฬวกสูตร 25/449, พุ.อ.อัครัตถสทวารชาดกที่ 4 56/291, ตจสารชาดกที่ 8 58/834

² อ.อุฏฐก.ทิมชาณสูตร 37/560

๒. อารักขสัมปทา รักษาไว้ดี หรือ เก็บเป็น

๓. กัลยาณมิตตตา คบคนดีและสร้างเครือข่ายคนดี

๔. สมชีวิตา มีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม คือ ใช้ให้เป็น ใช้จ่ายแต่พอดีตามความจำเป็น จ่ายในสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่มีโทษ ไม่ใช่ใช้จ่ายตามความปรารถนาหรือความอยาก ไม่ให้ผิดเคือง และไม่ฟุ่มเฟือยเกินรายได้ โดยคำนึงถึงว่า “รายรับจะต้องเหนือรายจ่าย” ดังที่ตรัสไว้ในปัตตกัมมสูตร¹ คือ เลี้ยงครอบครัว ใช้ป้องกันอันตรายที่เกิดขึ้น ทำพิธีกรรม ๕ และทำบุญ นอกจากนั้นยังต้องเว้นจากทางที่จะทำให้เฝ้าละเสื่อม ๔ ประการ คือ

๑. ไม่เป็นนักเลงหญิง

๒. ไม่เป็นนักเลงสุรา

๓. ไม่เป็นนักเลงการพนัน

๔. ไม่คบมิตรชั่ว คือ มิมิตรดี สหายดี เพื่อนดี ทั้งหมดนี้โดยความก็คือ การปฏิบัติตามเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ²นั่นเอง เมื่อบุคคลปฏิบัติได้ดังนี้แล้ว ก็ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขอันปราศจากโทษในปัจจุบันชาติให้แก่ผู้ปฏิบัติทีเดียว

บุคคลที่รู้และปฏิบัติเพื่อให้ได้ประโยชน์ประการแรกดังกล่าวก็ดี ผู้ที่มุ่งทำแต่สาธารณกุศลอันเป็นประโยชน์แก่ชาวโลกทั่วไปในปัจจุบัน เช่น สร้างโรงเรียน ให้วิชาการความรู้ทางโลกที่ไม่มีโทษ สร้างโรงพยาบาล ให้วัตถุสิ่งของที่จำเป็น ช่วยสาธารณภัย หากไม่มีความรู้ในเรื่องผลของบุญ ก็จะมีเชื่อมั่นแต่ผลของความเพียรพยายามในชาตินี้เท่านั้น³ ซึ่งมักจะนิยมพูดกันเสมอว่า **“หนึ่งสมอง สองมือ”** จึงไม่คิดทำตนให้ถึงพร้อมด้วยสัมปทา ๔ เพื่อโลกหน้าย่อมประสบความลำบากต้องเหนื่อยยากก่อนจึงจะประสบผลได้บ้างนิดหน่อย แต่จะไม่ประสบผลโดยมาก เพราะยังขาดองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือ บุญกุศล เพราะถูกอวิชชาปกปิดประโยชน์ที่ลึกซึ้งกว่าเทียบได้กับบัวที่พ้นจากโคลนตมแต่ยังอยู่ในน้ำยังล่อแหลมต่อการเป็นอาหารของเต่าและปลาอยู่แต่ก็ยังนับว่าดีกว่าพาลบุดูชนผู้ที่ไม่รู้ไม่ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์อะไร

¹ อจ.จตุก.ปัตตกัมมสูตร 35/200 ว่าด้วย การใช้จ่าย ๔ ประการที่สิ้นเปลืองไปโดยชอบธรรม ไม่สูญเปล่า

² เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เขียนขยายความโดยพระภิกษุภวนาวินัยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว)

³ อจ.จตุก.อ.อุฏฐานสูตรที่ ๔ 35/352

เลย มุ่งประกอบแต่ความพินาศใหญ่ให้แก่ตน ยังมีความเข้าใจว่าเป็นประโยชน์แก่ตนอยู่ร่ำไป เหมือนบัวที่อยู่ในโคลนตมรอแต่จะเน่าตายฉนั้น

บุคคลที่มุ่งและแสวงหาเฉพาะประโยชน์ในปัจจุบันอย่างเดียว ในทางธรรมจัดว่าเป็นคน **มีปัญญาระดับต่ำสุด** เพราะมุ่งการทำมาหากินเพื่อหาเลี้ยงตน ครอบครัว และสังคมให้มีความสุขอันปราศจากโทษในปัจจุบันเท่านั้น (มิได้หมายถึง ผู้ที่ทำประโยชน์ปัจจุบันแต่ประกอบด้วยโทษ เพราะคนพวกนี้ไม่นับเข้าในผู้ประพฤติประโยชน์ ๓ ประการดังกล่าว) เปรียบเหมือนการมองของคนสายตาสั้น คนประเภทนี้มีทุกระดับทั้งคนฐานะดี ร่ำรวย มียศตำแหน่ง เพราะอาศัยบุญเก่าที่ทำมาดี, เป็นคนฐานะยากจนก็มี ในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต ในเบื้องต้นแห่งชีวิตอาจประสบความสำเร็จดี แต่เนื่องจากไม่มีความรู้ทางธรรม จึงมีโอกาสผิดพลาด อาจพลาดประโยชน์ทั้ง ๒ คือ ประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ที่จะได้รับในสัมปรายภพ หรือได้รับประโยชน์ในปัจจุบัน แต่เพราะมัวเมาในชีวิตจึงพลาดประโยชน์ในภพหน้า หลังตายไปแล้วอาจต้องไปอบายภูมิ ได้รับทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสสิ้นกาลยาวนาน

เมื่อไม่รู้ไม่เห็นไม่ได้ศึกษาในเรื่องของประโยชน์ที่จะได้รับในโลกหน้าหลังจากตายไปแล้ว ย่อมเป็นการแน่นอนทีเดียวว่า แม้หากเขาจะมีรูปสวย รวยทรัพย์ มีคุณสมบัติพร้อมมูล และมีโอกาสที่จะประกอบการกุศลได้เต็มทีทุกเมื่อ เขาก็จะยังไม่ทำ แม้มีผู้มาแสดงโทษของการไม่กระทำ แสดงอานิสงส์ของการทำบุญกุศลแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงจะผัดวันประกันพรุ่งในการทำบุญกุศลอันเป็นทางไปสวรรค์ แต่ในทางตรงกันข้าม หากเขามีโอกาสในการทำความชั่วทำบาป เมื่อวิบากกรรมมาบังคับเขาก็อาจจะทำบาปได้อย่างแน่นอน ทำได้มากมาย และทำอย่างเต็มที่ เพราะไม่เห็นโทษอย่างหนักที่จะได้รับในอบายภูมิ ๔ หลังจากตายแล้ว

๒. สัมปรายิกะประโยชน์ แปลว่า เหตุให้เกิดผลดีในโลกหน้า หมายถึง ข้อปฏิบัติที่จะให้ได้รับคุณหรืออานิสงส์ในชาติหน้าหรือภพหน้า หลังจากละโลกนี้ไปแล้ว เช่น การได้มนุษย์สมบัติที่พร้อมบริบูรณ์ มีจักรพรรดิสมบัติ เป็นต้น การได้สวรรค์สมบัติในกามาพจร ๖ ชั้น การได้พรหมสมบัติในพรหมโลก ๒๐ ประเภท เพราะอาศัยข้อปฏิบัติเพื่อให้ได้รับประโยชน์สุขในภพเบื้องหน้าหลังตายไปแล้ว นั่นก็คือ รู้ว่าอะไรเป็นบุญ อะไรเป็นบาป รู้ว่าทำอย่างนี้ปฏิบัติ

อย่างนี้ เป็นทางไปสวรรค์ ทางไปพรหมโลก ทำอย่างนี้ปฏิบัติแบบนี้เป็นทางไปอบาย¹ เป็นต้น เช่น การประกอบตนให้ถึงพร้อมด้วยสัมปทาอีก ๔ ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในทิมชาณสูตร คือ

๑. **สัทธาสัมปทา** คือ ถึงพร้อมด้วยศรัทธา หมายถึง เชื่อมมั่นในคุณของพระรัตนตรัยคือ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เชื่อในเรื่องกรรมและผลแห่งกรรม ยิ่งเชื่อมั่น จิตใจก็ยิ่งสว่าง ปัญญาย่อมเจริญ จึงสามารถไต่ตรองถึงคุณของพระรัตนตรัย ถึงเรื่องกรรมและผลของกรรม เป็นต้น ได้ส่วนความเชื่อใด ยิ่งเชื่อยิ่งมีดี ปิดทางแห่งปัญญา เปิดทางแห่งอวิชา ย่อมพาให้หลงเชื่อ หลงงมงายในสิ่งที่ไม่ใช่พระรัตนตรัย ความเชื่อที่ไม่ประกอบด้วยเหตุผล มีอาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการใดๆ ไม่ทนต่อการสืบสวนของเหล่าบัณฑิต ควรหลีกเลี่ยงให้ไกล เพราะจะทำให้เรามืดมน เป็นเหตุให้ห่างหนทางสวรรค์และพระนิพพาน

๒. **ศีลสัมปทา** คือ ถึงพร้อมด้วยศีลที่ประกอบด้วยองค์เหล่านี้ คือ ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นศีลที่ไม่ถูกค้นหาแปดเปื้อน เป็นไทแก่ตน ไม่ใช่รักษาเพื่อมุ่งโลกามิสให้ติดอยู่ในโลก เป็นศีลที่พระอริยเจ้ายินดี เป็นไปเพื่อสมาธิ ผู้ที่ถูกอวิชาปิดไว้ ย่อมไม่รู้คุณของศีลสัมปทา แต่กลับยึดมั่นในศีลและวัตรที่ผิด ธรรมเนียมประเพณีที่ผิดต่อหนทางสวรรค์และนิพพาน ย่อมเป็นผู้เข้าถึงอบายภูมิ

๓. **จาคสัมปทา** คือ ถึงพร้อมด้วยการสละ ได้แก่ สละขาดจากใจ ตัดความตระหนี่อันเป็นมลทินของใจ มุ่งบุญกุศล มิใช่มุ่งคุณที่จะได้รับในปัจจุบัน เรียกว่า รู้จักเก็บทรัพย์สำหรับโลกหน้าเป็น ไม่ใช่จ่ายทรัพย์มุ่งประโยชน์ปัจจุบันอย่างเดียว ผู้ที่ถูกอวิชาปิดไว้ย่อมไม่รู้คุณของจาคะ จึงไม่มีจาคสัมปทา ย่อมประสบความอดอยาก ยากจนในโลกหน้า หลังจากที่อยู่อดอยากทรมาณด้วยความหิวกระหายในอบายภูมิแล้ว เมื่อมีโอกาสกลับมาเป็นมนุษย์ก็ยังคงเกิดเป็นคนขัดสน ไร้ทรัพย์ ยากจนอดอยาก ถูกดูหมิ่นเหยียดหยามให้เจ็บช้ำน้ำใจอีกด้วย เป็นเหตุให้เกิดความโกรธแค้นชิงชัง ตายไปอาจยังต้องไปอบายภูมิซ้ำอีก

๔. **ปัญญาสัมปทา** คือ ถึงพร้อมด้วยปัญญา ได้แก่ **กัมมัธสกตาปัญญา** คือ รู้เรื่องของกรรมและความที่สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน และ**วิปัสสนาปัญญา** เห็นความเกิดดับของนามรูป อันเป็นผลมาจากการคบกัลยาณมิตร การฟังธรรม การคิดใคร่ครวญโดยแยบคาย การ

¹ พุ.สุ.ธรรมจริยสูตรที่ ๖ (อรรถกถาเป็น กปิลสูตร) 47/210

สั่งสมบุญมาโดยชอบข้ามภพข้ามชาติ การเจริญสมาธิภาวนาจนใจหยุดนิ่งใสสว่าง สามารถเห็นภพชาติของตนและของสรรพสัตว์ได้แล้ว ทำให้วิชาไม่เจริญ ส่วนผู้ที่ถูกอวิชชาปิดไว้ไม่ศึกษาและปฏิบัติในวิชาทางธรรม แต่กลับมุ่งห่มเทศิกษาวิชากาการทางโลกอย่างเดียว ที่ประกอบด้วยโทษบ้าง ไม่ประกอบด้วยโทษบ้าง วนเวียนอยู่แต่ในเรื่องของการทำมาหากินเพื่อตนเองบ้าง เพื่อครอบครัวบ้าง ก็ยอมวนเวียนอยู่ในวัฏฏ์ทุกข์อีกยาวนาน

บุคคลที่ยึดประโยชน์ในโลกหน้าได้ ทางธรรมจัดว่าเป็นคนมี**ปัญญาระดับกลาง** เพราะนอกจากจะดำเนินชีวิตเพื่อหาเลี้ยงตนและครอบครัวด้วยอาชีพสุจริต เว้นจากความชั่ว ทำตนและคนรอบข้างให้มีความสุขในปัจจุบันแล้ว ยังมุ่งหวังการเสวยผลเป็นความสุขอันยาวนานในสุคติโลกสวรรค์ คือ การได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ใหม่ หรือ เกิดเป็นเทวดา พรหม อรูปพรหม เพราะอาศัยการสั่งสมบุญกุศลอันจะเป็นเสบียงติดตัวไปในภพหน้าให้ได้รับความสุขสบายอีกยาวนานในภพเบื้องหน้าอีกด้วย

ผู้ที่มุ่งปฏิบัติเพื่อให้ได้รับประโยชน์ในโลกหน้าหลังความตาย ชื่อว่าเป็นผู้มีวิชาน้อยกว่าผู้ที่รู้แต่ประโยชน์ในโลกนี้ เพราะเขาสามารถรู้เห็นและได้รับประโยชน์ทั้งสองส่วน คือ ในโลกนี้ก็ไม่ถูกวิญญูชนติเตียนว่าเกียจคร้าน ตายไปแล้วก็ยังบังเกิดในสวรรค์ ไม่ไปสู่อบาย แต่อย่างไรก็ตามถึงจะไปสู่สุคติโลกสวรรค์ในชาติถัดไปหรือชาติต่อ ๆ ไป แต่ถ้าหากยังไม่รู้ไม่ปฏิบัติเพื่อให้ได้รับประโยชน์สูงสุด ก็ยังต้องท่องเที่ยวไปในวัฏสงสารอันประกอบด้วยทุกข์อยู่อีกนาน และมีสิทธิ์พลาดพลั้งไปสู่อบายได้ตราบนานเท่าที่ยังไม่บรรลุถึงประโยชน์สูงสุดที่จะกล่าวต่อไป เปรียบเหมือน บัวที่พื้นน้ำมาได้ครึ่งใบหรือครึ่งดอก ก็ยอมมีสิทธิ์ที่จะเป็นอาหารของปลาและเต่าได้

เมื่อไม่รู้ไม่เห็น ยังมีความกลางแคลงสงสัยอยู่ ก็ยอมข้องอยู่แต่ประโยชน์ทั้ง ๒ อันเป็นโลกียกุศลเท่านั้น ย่อมไม่ชวนชวายในการประกอบอธิกุศลอันเป็นกุศลที่สูงกว่าคือ โลกุตตรกุศล อันทำให้พ้นจากสังสารวัฏ ไปสู่นิพพานได้ แม้ผู้ที่บรรลุประโยชน์ทั้งสองแล้วไม่ติดข้องในประโยชน์นั้น แสวงหาหนทางพระนิพพานอยู่ แต่ปฏิบัติผิด ไม่ตรงทางสายกลาง เช่น เจริญสมถะวิปัสสนา แต่วางฐานที่ตั้งของใจผิดไม่ตรงทางนิพพาน แม้จะได้รับผลหลังความตายเป็นสมบัติในเทวโลก พรหมโลก ก็ชื่อว่า ยังไม่พ้นจากสังสารทุกข์ได้ ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาและแสวงหากันต่อไป

๓. **ปรมะประโยชน์ หรือ โลกุตตระประโยชน์¹** แปลว่า เหตุให้บรรลุผลสูงสุด หรือ เหตุที่ให้บรรลุผล คือ การพ้นจากทุกข์ในโลก ๓ หมายถึง ข้อปฏิบัติที่จะให้ได้บรรลุ มรรค ผล นิพพาน อันเป็นบรมสุข ซึ่งเป็นประโยชน์ของตนอย่างแท้จริง นั่นก็คือ การสั่งสมบารมีอันยาวนานตามความปรารถนา และข้อปฏิบัติสายกลางที่จะดำเนินไปสู่มรรค ผล นิพพาน ในปัจจุบัน

บุคคลผู้มุ่งปรมะประโยชน์ ทางธรรมท่านจัดว่าเป็นผู้มี**ปัญญาระดับสูงสุด** เป็นอิริชชน เป็นบัณฑิตทางธรรม เพราะได้สั่งสมบุญบารมีมาดีแล้วจึงมีสชาติกะปัญญาที่มาร่วมกับการเกิด หรือได้รับการแนะนำจากกัลยาณมิตร ก็จะยินดี จะมองเห็นโลกปัจจุบัน เหมือนกับถูกไฟ ดิดลุกโชนทั่ว เพราะต้องตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม หากยังไม่มีโอกาสออกบวชยังครองเรือนอยู่ ก็จะแสวงหาทางพ้นทุกข์ด้วยการสั่งสมบุญบารมี คือ ทาน ศีล ภาวนา อย่างยิ่งยวด ถือว่า**การสั่งสมบุญบารมีเป็นงานหลักเป็นหน้าที่ที่ต้องทำอย่างทุ่มเทจริงจัง** การงานอาชีพเพื่อเลี้ยงปาก เลี้ยงท้องเป็นงานรอง จะไม่มีข้อแม้ในการสั่งสมบุญบารมี เมื่อถึงคราวออกบวชก็จะมุ่งเน้นการ เจริญสมาธิภาวนาในทุกอิริยาบถ และปฏิบัติกิจวัตรของความเป็นนักบวชอย่างเคร่งครัดบริสุทธิ์ บริบูรณ์

ผู้ที่รู้และสามารถปฏิบัติจนได้รับประโยชน์สูงสุดแล้ว ก็ชื่อว่า พ้นแล้วจากอวิชชา โดย ลื่นเชิงตามส่วน เพราะทำวัฏสงสารที่อวิชชาปิดไว้ให้ลื่นลงตามส่วน คือ จะหนีชาติของการเกิด ใหม่ได้แน่นอนแล้ว ถึงความเป็นผู้มีธรรมอันหนักแน่นได้แล้ว ซึ่งได้แก่ **พระอริยบุคคลเบื้องต้น ๓** คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี และพระอนาคามี ซึ่งจะเกิดอย่างมากไม่เกิน ๗ ชาติ แล้วจะ นิพพาน และบางท่านก็พ้นจากอวิชชาได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ไม่ต้องกลับมาเกิดให้ได้รับทุกข์ ภัยในสังสารวัฏอีก ซึ่งก็ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล**

สำหรับผู้ที่กำลังแสวงหาความรู้และกำลังปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งกำลังแห่งความดีอัน สูงสุดที่เรียกว่า **“บารมี”** ที่จะใช้กำจัดกิเลสและ**ตรัสรู้จะอันเป็นประโยชน์สูงสุด** ท่านเรียกว่า **“โพธิสัตว์”** ซึ่งจะได้กล่าวเป็นลำดับไป

---

¹ พุ.มหานิ.อ.ปสุรสุตตนิทเทศที่ 8 65/789

ส่วนผู้ไม่รู้ไม่เห็นและไม่ปฏิบัติเพื่อให้ได้รับประโยชน์ทั้ง ๓ ชื่อว่า เป็น “พาลปุถุชน” หรือ “อัมธพาลปุถุชน” คือ ผู้มีปัญญาอ่อนในทางธรรม ซึ่งบางคนอาจจะมีความรู้ทางโลกมากมายก็ตาม หากไม่รู้ไม่ปฏิบัติเพื่อให้ได้ประโยชน์ ๓ ก็ถึงการนับได้ว่าเป็นผู้มีเดบอด ย่อมถูกอริชชาห่อหุ้มกายใจจนมืดมิด ถูกปิดทางสวรรค์และนิพพานอย่างสิ้นเชิง ย่อมสามารถก่ออกุศลทุจริตมากมาย อันเป็นหนทางไปสู่บาปภูมิ ๔ ให้ต้องได้รับทุกข์อีกยาวนานนับชาติไม่ถ้วน

เป้าหมายชีวิต ๓ ระดับ

๑. อยู่ในโลกรนี้ มีความสุขอันไม่มีโทษ

(อ. อ. ก. ส.)

๒. ละโลกนี้ไปแล้ว ก็บันเทิงในสวรรค์

(ส. ส. จ. ป.)

๓. ตั้งสมภารมี เพื่อไปสู่พระนิพพาน

(บารมี ๑๐ & ทำใจหยุดนิ่ง)

๑.๒. ชีวิตปุถุชน

ก่อนที่จะกล่าวถึงผู้แสวงหาเป้าหมายชีวิตทั้ง ๓ ระดับ คือ พระโพธิสัตว์ ซึ่งถือว่าเป็นกัลยาณปุถุชนชั้นสูงสุด จำต้องทราบถึงชีวิตของปุถุชนโดยความรวมก่อนไว้ ณ ที่นี้เลย เพื่อจะได้มองเห็นถึงความแตกต่างของวิถีชีวิตพระโพธิสัตว์กับปุถุชนโดยทั่วไปได้ชัดเจนขึ้น

ปุถุชน แปลว่า **ผู้ยังกิเลส เป็นต้น มีประการต่าง ๆ มากมายให้เกิด** โดยความก็หมายถึง **ผู้ยังมีกิเลสหนาแน่นนั่นเอง** เพราะสามารถที่จะทำให้อกิเลสทุกชนิดเกิดขึ้นแก่ตนเองได้ และยังไม่สามารถกำจัดกิเลสออกได้เด็ดขาด ซึ่งต่างจากอริยชน ซึ่งสามารถกำจัดกิเลสได้เด็ดขาดทั้งโดยบางส่วนและโดยสิ้นเชิงแล้ว กิเลสชนิดใดที่ท่านกำจัดแล้วด้วยอริยมรรค กิเลสชนิดนั้นก็จะไม่กลับมาเกิดแก่ท่านได้อีกเลย

ปุถุชนมี ๒ ประเภท คือ **กัลยาณปุถุชน ๑ อันธปุถุชน ๑**

๑. กัลยาณปุถุชน แปลว่า ปุถุชนคนดี คนงาม หมายถึง ปุถุชนที่มีความประพฤติดีทางกาย วาจา และใจ ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้น เพราะการเรียน การสอบถาม การฟังธรรม การทรงจำ แล้วสามารถปฏิบัติได้ โดยความก็หมายถึง ผู้รู้เป้าหมายชีวิตทั้ง ๓ ระดับอย่างใดอย่างหนึ่ง และพยายามชวนชวาลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลทั้ง ๓ อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น กัลยาณปุถุชนมี ๒ ประเภท คือ ๑. คนดีเฉพาะตน ๒. คนดียิ่งกว่าคนดี¹

๑.๑. คนดีเฉพาะตน หมายถึง ผู้ที่สมบุรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้น แต่ไม่ชักชวนผู้อื่น เพื่อให้มีคุณสมบัติเช่นกับตนเอง เป็นประเภท **“รู้แล้วไม่ชี้”** ในปัจจุบันยังมีมาก โดยเฉพาะในสังคมไทย จะทำดีมักทำแบบเงียบ ๆ แอบทำดี เพราะเวลาทำเกรงผู้อื่นจะค่อนขอด ทนต่อคำของคนพาลไม่ได้ เวลาจะชวนใครทำความดีมักเกรงใจ กลัวเขาเดือดร้อน ความจริงการทำความดี ผู้ทำย่อมไม่เดือดร้อน แต่ที่เดือดร้อนเพราะไม่ทำความดีต่างหาก หากยังมีความเข้าใจและประพฤตินในเรื่องของการทำความดีแบบนี้อยู่ สังคมมนุษย์คงจะเห็นต้นแบบของคนดีได้ยาก แต่จะเห็นแต่ต้นแบบของคนไม่ดีเต็มบ้านเต็มเมือง แล้วสังคมจะสงบสุขได้อย่างไร

¹ อจ.จตุก.ปฐม-ทุติย-ตติย-จตุตถปาปรัมมสูตร 35/558-563

๑.๒. คนดียิ่งกว่าคนดี หมายถึง ผู้ที่สมบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้น แล้วยังชักชวนผู้อื่น เพื่อให้มีคุณสมบัติเช่นกับตนเองอีก เป็นประเภทที่เรียกว่า **“รู้แล้วชี้”** คนประเภทนี้นั้นวันก็ยิ่งหายาก เพราะเวลาจะทำดี ชักชวนผู้อื่นให้ทำความดี มักจะถูกคนรอบข้างขัดขวางว่าไม่ใช่หน้าที่ของตัวบ้าง ไม่เกี่ยวกับตัวเองบ้าง ความจริงการทำความดีและการชักชวนผู้อื่นให้ทำความดีเป็นหน้าที่ของมนุษย์โดยตรงทีเดียว เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมชั้นสูง ไม่ว่าใครจะทำดีหรือทำชั่วย่อมมีผลกระทบต่อตัวเราและต่อสังคมที่เราอาศัยอยู่ด้วย ดังสำนวนที่ว่า **“เด็ดใบไม้กระทบถึงดวงดาว”** จะว่าไม่ใช่หน้าที่ของตนก็หาได้ไม่ เช่น หากมีคนชอบขโมยอยู่ใกล้เรา ในครอบครัวของเรา หรืออยู่ในสังคมของเราเพียงคนเดียว เพียงเท่านี้ก็ไม่สงบสุขแล้ว เพราะต้องคอยหวาดระแวงสงสัยกันว่าใครเป็นขโมย คนโน้น หรือคนนี้ โดยเฉพาะผู้ที่เราเองไม่ชอบเขาอยู่แล้ว ก็ยิ่งเป็นเหตุให้จับผิดกันยิ่งขึ้น ระแวงกันไประแวงกันมา แค่นี้ก็หาความสุขกันไม่ได้แล้ว ยิ่งถ้ามีมาก มีคนชั่วหลายรูปแบบ เราคิดหรือว่าจะสงบสุขได้เฉพาะตน

ฉะนั้นการที่มีผู้จะทำความดีหรือชักชวนเราทำความดีจึงควรอนุโมทนาและสนับสนุนให้กำลังใจกัน ไม่ขัดขวางหรือพูดตัดรอนกำลังใจผู้อื่น ซึ่งปัจจุบันนิยมกันมาก สังคมประเภทอิจจาริชา และแบบอย่างก็เห็นกันมากหลายตั้งแต่หน้าจอทีวีละครน้ำเน่า จนถึงชนชั้นผู้นำในสังคม ป่าวประกาศโฆษณาโจมตีกันเป็นปกติ แล้วอย่างนี้ประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้าไปได้อย่างไร

๒. อันธ์ปุถุชน แปลว่า ปุถุชนผู้มีตบอด หมายถึง ผู้มีตบอดด้วยอวิชชา ถูกความเดือดร้อนให้เดือดร้อน ถูกความแฉะร้อนให้แฉะร้อน กำหนด ยินดี รักใคร่ สยบ หมกมุ่น ข้องติด พัวพัน อยู่ในเบญจกามคุณ ถูกนิวรณ์ ๕ กางกั้น กำบัง เคลือบ ปกปิด ครอบงำ เป็นหน้าหนีอริยธรรม มีแต่ประพตติธรรมที่เลวทราม ไม่รู้เป้าหมายชีวิตและไม่ปฏิบัติเพื่อให้ได้ประโยชน์ ๓ อย่างดังกล่าว อันธ์ปุถุชน คนมีตบอดหรือคนชั่วมี ๒ ประเภท คือ

๒.๑. คนชั่วเฉพาะตน หมายถึง ผู้ที่ผิดศีล ผิดธรรม เป็นผู้ประกอบด้วยมิจฉัตต-ธรรม ๑๐ ประการ คือ ๑. ความเห็นผิด คือ เข้าใจความชั่วว่าเป็นความดี ความดีว่าเป็นความชั่ว ๒. ความคิดผิด คือ คิดได้แต่เรื่องที่จะทำความชั่ว ๓. มีความประพตติชั่วทางกาย ๔. มีความประพตติชั่วทางวาจา ๕. เป็นผู้มัวซีพัว ๖. มีความเพียรพยายามในการทำความชั่ว ๗. มีความระลึกรั้งแต่ในสิ่งที่ชั่ว ๘. มีความตั้งใจมั่นขณะทำชั่ว ๙. มีความรู้ในวิธีการทำความชั่ว

มากมาย ๑๐. มีความหลุดพ้นชั่ว คือ ไม่หลุดพ้น แต่เข้าใจว่าหลุดพ้น ทำชั่วแล้วเข้าใจว่าไม่มีใครรู้เห็น พ้นจากกฎหมาย กฎบ้านเมือง (แต่ไม่พ้นจากกฎแห่งกรรม) คนพวกนี้คิดพูดทำก็มีผลเฉพาะตน ตนเองย่อมเดือดร้อนเอง ผู้ที่เกี่ยวข้องอาจเดือดร้อนบ้าง จัดเป็นประเภท **“ไม่รู้ไม่ชี้”** ยังมีความละอายอยู่บ้างในการทำความชั่ว แอบทำเฉพาะตน ไม่ต้องการให้ใครชั่วเหมือนตน ยังนับว่ายังมีความดีอยู่บ้าง และอาจมีโอกาสดับตัวกลับใจได้บ้าง คนพวกนี้หากต้องไปบอกรัฐบาลก็ยังมีกำหนดเวลา ไม่ไปนานเกินไป

๒.๒. คนชั่วยิ่งกว่าคนชั่ว หมายถึง ผู้ที่ผิดศีล ผิดธรรม ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ก็ยังเที่ยวชักชวนผู้อื่นให้ทำความชั่วเช่นกัน พวกนี้ยังสามารถแบ่งได้อีกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. พวกชั่วว่าชั่วว่าผิดอยู่บ้าง แต่ทำผิดทำชั่วไปแล้วไม่ยอมรับผลของความพินาศเสียหายเพียงผู้เดียว ต้องการหาพรรคพวกให้ไปเสียหายให้ไปได้รับทุกข์ทรมานด้วย เรียกว่า **“ชั่วไม่ยอมตกนรกคนเดียวจะหาเพื่อนพวกพ้องไปตกนรกด้วย”** หวังความพินาศให้ผู้อื่น เหตุที่ต้องทำเช่นนี้ ก็เพื่อจะปกปิดความชั่วของตน และเป็นข้ออ้างได้ว่า คนหมู่มากเขาก็ทำกัน จะได้ไม่มีผู้ตำหนิติเตียนเพราะมีพวกชั่วเหมือนกันคอยสนับสนุน (เหมือนพวกสมุนมารรับสมอ้างเป็นพยานเท็จให้พญามารกล่าวต่อจะเอาโพรบัลลังก์เพื่อขัดขวางมิให้เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้) คนประเภทนี้อยู่ในครอบครัวใด หมู่คณะใด สังคมหรือประเทศชาติใด ประเทศนั้นสังคมนั้นมีแต่จะพินาศทั้งในปัจจุบัน ตายไปยังต้องไปบอกรัฐบาลอีกยาวนานตามจำนวนคนที่เขาชักชวนให้ประกอบกรรมชั่ว อาจเรียกว่า **“เกิดมาเพื่อความพินาศของคนหมู่มาก”**

๒. พวกทำชั่วคิดว่าทำดี หมายถึง พวกทำชั่ว ทำบาปแล้วคิดว่าเป็นความดี เป็นบุญกุศล พวกนี้เป็นพวกที่เรียกว่า **“ไม่รู้แล้วชอบชี้”** อันตรายกว่าประเภทแรก เพราะเขาไม่รู้เลยว่าสิ่งที่ทำเป็นความชั่ว บางครั้งกลับคิดว่าเป็นความดีเป็นกุศลอีกด้วย จึงปักใจเชื่อในสิ่งที่ตนคิด ยึดติดอย่างมั่นคงในสิ่งที่ทำคำที่พูดอย่างเหนียวแน่น เพราะเมื่อพูดชักชวนผู้อื่นให้เชื่อตนได้มากเท่าไร ย่อมมีลาภสักการะ มียศ ตำแหน่ง มีชื่อเสียงเพิ่มมากขึ้น จะให้กลับมีความเห็นถูก จึงยาก เพราะติดในลาภสักการะ เป็นต้นเสียแล้ว พวกนี้มีตั้งแต่ผู้นำสังคม, ผู้นำประเทศ ยิ่งเป็นใหญ่มีอำนาจ มีชื่อเสียง เป็นที่เคารพสักการะของคนเป็นอันมาก ก็ยิ่งชักชวนให้ผู้อื่นทำความชั่วได้มาก

หากเป็นศาสดาเจ้าลัทธิ เจ้าพิธีกรรม คำสอนของพวกนี้จะเป็นประเภทที่ให้เชื่ออย่างเดียว โดยไม่ต้องมีเหตุผล เป็นคำสอนที่ประกอบไปด้วยมิจนัตตธรรม ๑๐ ประการ มีความเห็นผิดเป็นต้น จนถึงมีความหลุดพ้นที่ผิดเป็นที่สุด เป็นคำสอนที่ไม่ทนต่อการเพ่งพินิจ ไม่ทนต่อการตรวจสอบของบัณฑิตนักปราชญ์ทั้งหลาย และเป็นคำสอนที่คล้อยตามกิเลสของหมู่มนุษย์ เช่น สนับสนุนการครองเรือน วนเวียนเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว **เกี่ยวกับเรื่องเสพงาม เกี่ยวกับการฆ่าการเบียดเบียน จึงเป็นที่นิยมของคนในยุคกาลวิบัติซึ่งหนาแน่นไปด้วยกิเลสและวิบากของอกุศล** ที่จะส่งผลบังคับให้ทำกรรมชั่วใหม่ได้ง่าย โดยเฉพาะในยุคที่เสื่อมจากคำสอนของผู้รู้นี้

การเผยแผ่คำสอนของลัทธิศาสนาประเภทนี้จะใช้วิธีการดังนี้

๑. ประชาสัมพันธ์โจมตีศาสนา ที่สอนให้เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ด้วยการ พูด การเขียน การพิมพ์ การทำภาพล้อเลียน การแสดงการ์ตูนล้ออย่างหยาบคาย

๒. หากมีอำนาจทางการเมืองการทหาร ก็ใช้อำนาจทางกฎหมายและการเมืองบีบบังคับ ให้มีผู้มานับถือให้มาก โดยการชู้ บังคับ การจองจำ การฆ่า การเก็บภาษีอย่างสูง การไม่ให้ตำแหน่งทางการเมืองสำหรับผู้ที่นับถือศาสนาที่เชื่อเรื่องกรรม

๓. ใช้วิธีลอกเลียนแบบ ศาสนธรรม ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนพิธี ของศาสนาที่เป็นกรรมวาที (ศาสนาพุทธ) ดังนี้

- **วิธีเลียนแบบศาสนาธรรม** เช่น เอาคำสอนของศาสนาอื่นที่มีคนนิยมมากมาเป็นของศาสนาตน เรียกว่า “ขโมยธรรม” ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล

- **วิธีเลียนแบบศาสนาวัตถุ** เช่น สร้างวัดให้เหมือนเขาบ้าง ใช้ชื่อสถานที่แบบเดียวกันบ้าง เช่น ใช้คำว่า “วัด...เป็นต้น” เพื่อให้คนสับสน ให้เข้าใจว่าเหมือนกัน

- **วิธีเลียนแบบศาสนบุคคล** เช่น เอาศาสดาของพระพุทธานุศาสนิกไปเป็นอวตารปางหนึ่งของศาสนาตนบ้าง เพื่อให้คนที่นับถือศาสนาของตนที่คิดจะเปลี่ยนจะได้ไม่ต้องเปลี่ยน เพราะเข้าใจว่า ศาสดาท่านนั้นก็เป็นอวตารของศาสดาของตนอยู่แล้ว,

เลียนแบบชื่อ เลียนแบบตำแหน่งทางการปกครอง ให้เหมือนของเขาบ้าง เช่น ใช้คำว่า สังฆราช เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะมณฑล ใช้คำว่า พระ เณร เป็นต้น ซึ่งเป็นคำเรียกเฉพาะนักบวชในพระพุทธานุศาสนาเท่านั้น

เลียนแบบชื่อเกี่ยวกับการปกครอง เช่น ใช้คำว่า สังฆมณฑล ซึ่งเดิมทีศาสนาของตนไม่มีคำประเภทนี้เลย เพราะไม่ประกอบด้วยคุณสมบัติที่จะใช้คำประเภทนี้ได้

- **เลียนแบบศาสนพิธี** เช่น จัดพิธีทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ซึ่งทำตามอย่างโดยไม่รู้วัตถุประสงค์ของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเลย แต่ตนหวังเพื่อเรียกรบจัจเงินทองเท่านั้น ที่เลียนแบบทั้งหมดนี้ก็เพื่อต้องการกลืนศาสนานั้นไปโดยตรง ให้อนุชนรุ่นหลังสับสน

๔. ใช้วิธีหวานล่อม โดยให้อามิส ให้อยศ ให้ตำแหน่ง ให้ความช่วยเหลือในเมืองต้น แต่มีข้อแลกเปลี่ยนอีกยาวนาน โดยเฉพาะกับผู้ที่เขากำลังประสบทุกข์ ไม่ว่าทุกข์ทางกายก็ตามทุกข์ทางใจก็ตาม ใช้โอกาสขณะนั้นยื่นข้อแม้ข้อเสนอ

วิธีการเหล่านี้ บางอย่างมีมาตั้งแต่สมัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ บางอย่างเกิดขึ้นในยุคหลัง

พวกประเภทที่ ๒ นี้อันตรายต่อสรรพสัตว์ที่สุด พระพุทธองค์ใช้คำว่า **“อัญญเตียรถีย์”** มาจากภาษาบาลีว่า **อัญญ + ติตถ** แปลว่า **พวกทำอื่น** คำว่า **“ทำ”** โดยทั่วไปหมายถึง สถานที่สำหรับให้รถหรือเรือจอดพักรับผู้โดยสาร ทำอื่นโดยอุปมาก็หมายถึงว่า ผู้ที่หลงทางมาหรือผู้โดยสารที่คิดจะไปยังสถานที่ต้องการ แต่ถูกพวกทำอื่นชักจูงให้หลงไปอีกทางหนึ่ง เช่น จะไปทางเหนือ แต่พวกนี้ชี้หรือพาไปขึ้นทำทางทิศใต้ ซึ่งยิ่งทำให้ไกลจากเป้าหมายเดิมยิ่งขึ้น

แต่คำว่า **“ทำอื่น (อัญญเตียรถีย์)”** ในที่นี้หมายถึง **ลัทธิหรือคำสอนที่ไม่นำสรรพสัตว์ออกจากทุกข์ แต่นำไปสู่ความทุกข์ในสังสารวัฏให้ยืดยาวยิ่งขึ้น** ซึ่งคอยดักสรรพสัตว์ผู้ยังไม่ตระหนักถึงคำสอนของผู้รู้ทั้งหลาย หรือที่ยังไม่รู้คำสอนของผู้รู้จริง (พุทธะ) ให้ติดบ่วงแห่งมัจฉาทิฏฐิของตน ซึ่งจะทำให้เกิดความยินดีในลัทธิคำสอนนั้นติดตัวไปข้ามภพข้ามชาติ ผู้ใดพลัดหลงไปนับถือลัทธิประเภทดังกล่าว นับว่า **“อันตรายที่สุด โศคร้ายที่สุด”** เพราะเมื่อเกิดใหม่ก็**ทำให้ยินดีในคำสอนประเภทนี้ยิ่งขึ้น** ก็ยิ่งทำให้เบือนหน้าจากอริยธรรมของผู้รู้ทั้งหลาย ห่างไกลจากประโยชน์ทั้ง ๓ มากยิ่งขึ้น อันเป็นเหตุให้เวียนว่ายตายเกิดในสังสารทุกข์ยาวนานจนไม่มีกำหนด ประดุจตอขวางวัฏฏะ จนกว่าจะคลายจากความยินดีในลัทธิคำสอนนั้น ซึ่งก็เป็นการยากมากที่จะคลายจากความยินดีในลัทธิคำสอนประเภทนั้น ซึ่งตัวอย่างก็เคยมีมาแล้ว เช่น พระสุนักขัตตลิจฉวี แม้เดินตามเป็นอุปัฏฐากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ยังไม่เชื่อว่าพระพุทธองค์เป็นพระอรหันต์ แต่กลับไปยินดีในลัทธิที่เปลือย เพราะตนเองเคยเชื่อถือและ

ประพตติมาแล้วในอดีตชาติหลายภพหลายชาติ จึงได้กล่าวว่าลัทธิคำสอนอันเป็นมิจฉาภิภูฏีประเภทนี้เป็นอันตรายอย่างมากต่อสรรพสัตว์ ต้องรอเวลายาวนานมาก ต้องรอพบเจอกัลยาณมิตรผู้เคยทำบุญร่วมกันมาชักชวน ให้หันมามินดีในพระลัทธิธรรมของผู้รู้ทั้งหลาย (พุทธะ) ได้เรียนรู้เป้าหมายของชีวิตที่แท้จริง จึงจะเข้าสู่ความเป็นกัลยาณปุถุชน พ้นจากอบายไต้ในกาลบางคราว จนกระทั่งมีศรัทธาแก่กล้าในพระพุทธศาสนาอันเป็นคำสอนของผู้รู้แท้จริง พิสูจน์ได้ด้วยตนเอง สร้างความดีอย่างถูกวิธีและต่อเนื่องด้วยชีวิตที่เรียกว่า “สังฆบารมี” ก้าวสู่ความเป็นพระโพธิสัตว์ประเภทใดประเภทหนึ่ง เมื่อได้รับพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าในปางก่อนเมื่อใด ระยะเวลาที่จะอยู่ในสังสารวัฏก็ถูกกำหนดขึ้นตามความปรารถนาเมื่อนั้น นั่นหมายความว่า เวลาแห่งการสิ้นสุดทุกขีในสังสารวัฏ ได้ถูกกำหนดแน่นอนแล้ว

แต่ในระหว่างนั้นหากยังเผลอหลงไปในลัทธิใดลัทธิหนึ่งที่ไม่ประกอบด้วยธรรมอีก ซึ่งเปรียบเหมือนกับดัก ก็อาจยังต้องได้รับทุกข์ทรมานในอบาย จากความเห็นผิดอันเกิดจากลัทธิ นั้นได้อีก แม้ชาติสุดท้ายก็ตามที ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปข้างหน้า

๑.๓. พระโพธิสัตว์ผู้ประเสริฐ

เมื่อเราทราบถึงชีวิตของปุถุชนโดยทั่วไป และภัยในสังสารวัฏขณะยังเป็นปุถุชนแล้ว อันดับต่อไปเราจะได้ศึกษาถึงบุคคลที่แสวงหาประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต

บุคคลผู้แสวงหาประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน หลังจากได้รับพุทธพยากรณ์แล้ว เรียกว่า **พระโพธิสัตว์** จัดเป็นกัลยาณปุถุชนประเภทหนึ่ง แต่เป็นกัลยาณปุถุชนชั้นสูงสุด เพราะเป็นผู้เที่ยง (นิยต) ต่อพระโพธิญาณ เรียกว่า **บัณฑิต** เพราะเป็นผู้มีญาณและปัญญาจำเดิมแต่ทรงมือภินหาร คือ บำเพ็ญบารมีมาแล้วตามความปรารถนา แทบบาทมูลของพระพุทธเจ้าทั้งหลายจนได้รับพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าครั้งแรก

พระโพธิสัตว์ แปลว่า **สัตว์ผู้แสวงหาและปฏิบัติอย่างถูกต้องเพื่อบรรลุโพธิ**¹

¹ คำว่า โพธิ เป็นชื่อของ มรรคญาณ ๔, พระสัพพัญญุตญาณ, และพระนิพพาน

โดยความหมายก็คือ **สัตว์ผู้สั่งสมบุญบารมีอย่างต่อเนื่องชนิดเอาชีวิตเป็นเดิมพัน เพื่อตรัสรู้สัมโพธิญาณ มีพระนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด และได้รับพยากรณ์แล้วจาก พระพุทธเจ้าทั้งหลาย**

ในคัมภีร์รุ่นเก่าตั้งแต่ชั้นพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา ท่านให้คำจำกัดความคำว่า **พระโพธิสัตว์ ก็ต่อเมื่อได้รับพุทธพยากรณ์แล้วเท่านั้น** นั่นหมายความว่า ผู้นั้นต้องบำเพ็ญบุญบารมีมาเพียงพอที่จะได้รับพุทธพยากรณ์ เป็นผู้เที่ยงต่อสัมโพธิญาณ (นียโต สมโพธิปรายโณ, โพธิยา นียโต คือ เป็นนียตโพธิสัตว์) จะได้ตรัสรู้โพธิตามความปรารถนาอย่างแน่นอน เช่น สาวกโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญบารมีต่อไปอีกอย่างต่ำสุดแสนมหากัป พระสัมมาสัมโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญบารมีอย่างต่ำสุด ๔ อสงไขยแสนมหากัป ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดต่อไป

แต่ในคัมภีร์ชั้นหลัง¹ท่านจำแนกพระโพธิสัตว์เป็น ๒ ประเภทคือ อนียตโพธิสัตว์ และ นียตโพธิสัตว์

อนียตโพธิสัตว์ แปลว่า **สัตว์ผู้ยังไม่มีกำหนดเวลาตรัสรู้ที่แน่นอน** หมายถึง สัตว์ผู้ที่บำเพ็ญบารมีมาแล้วระดับหนึ่ง แต่ยังไม่ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใด พระองค์หนึ่งเลยว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตเมื่อไร และกำหนดเวลาตั้งความปรารถนาด้วยใจ นับเป็นเวลาอย่างต่ำสุด ๗ อสงไขย ปรารถนาด้วยวาจาให้ผู้อื่นทราบนับเป็นเวลาอย่างต่ำสุด ๙ อสงไขย ตามประเภทแห่งสัมมาสัมโพธิสัตว์ ความปรารถนาด้วยใจและวาจานี้ท่านแสดงไว้โดยมุ่งหมายเอาเฉพาะสัมมาสัมโพธิสัตว์เท่านั้น

นียตโพธิสัตว์ แปลว่า **สัตว์ผู้กำหนดเวลาตรัสรู้ที่แน่นอนแล้ว** หมายถึง สัตว์ผู้ที่บำเพ็ญบารมีมายาวนานตามปรารถนาจนมีบารมีแก่กล้าเพียงพอ จนได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่า “ระยะเวลาจากนี้ล่วงอีก...อสงไขย หรือ...มหากัป..จากกัปนี้ เธอจะได้เป็นพระพุทธเจ้ามีพระนามนี้ โคตรนี้...มีคู่อัครสาวกชื่อนี้ อัครสาวิกาชื่อนี้ มีพุทธบิดาชื่อนี้ พุทธมารดาชื่อนี้ มีพระอุปัฏฐากชื่อนี้... ฯลฯ... เป็นต้น”

¹ชินกาลมาลีปกรณ์ แต่งโดยพระรัตนปัญญาเถระ ชาวเชียงใหม่ ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๖๐ – ๒๐๗๑

พระนิยตโพธิสัตว์มี ๓ ประเภท

พระโพธิสัตว์ในคัมภีร์พุทธศาสน์รุ่นเก่าระบุเฉพาะนิยตโพธิสัตว์ ๓ ประเภท คือ

๑. พระสัมมาสัมโพธิสัตว์
๒. พระปัจเจกโพธิสัตว์
๓. พระสาวกโพธิสัตว์

พระโพธิสัตว์ทั้ง ๓ ประเภท มีความหมายอย่างไร มีความแตกต่างกันอย่างไร เป็นรายละเอียดที่เรานำศึกษาเอาเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติอย่างยิ่ง ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดเป็นลำดับไป

บทที่ ๒ พระสัมมาสัมโพธิสัตว์

เนื้อหาบทที่ ๒

๑. ความหมายของพระสัมมาสัมโพธิสัตว์
๒. ประเภทสัมมาสัมโพธิสัตว์
๓. เหตุให้ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าครั้งแรก
๔. ความปรารถนาด้วยใจครั้งแรก
๕. การเปล่งวาจาปรารถนา
๖. มหาอภินิหาร
๗. พุทธภูมิ ๔
๘. อธิยาศัย ๖
๙. อานิสงส์ความเป็นพระมหาโพธิสัตว์
๑๐. ตัวอย่างเรื่องการตั้งความปรารถนาครั้งแรก ๓ ทาง
๑๑. เรื่องการได้รับพุทธพยากรณ์
๑๒. การสร้างบารมี ๓๐ ทศของพระโพธิสัตว์
๑๓. พุทธการกกรรม
๑๔. ผลสำเร็จการบำเพ็ญ
๑๕. พุทธกิจวัตรประจำวัน

วัตถุประสงค์

บทนี้ต้องการให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในข้อต่อไปนี้

๑. ความหมายและประเภทสัมมาสัมพุทธเจ้า
๒. อานิสงส์ความเป็นพระมหาโพธิสัตว์
๓. การสร้างบารมี ๓๐ ทศของพระโพธิสัตว์
๔. การปฏิบัติบารมีประจำวัน
๕. พุทธลักษณะ

บทที่ ๒ พระสัมมาสัมโพธิสัตว์

๒.๑. ความหมาย

พระสัมมาสัมโพธิสัตว์ หมายถึง ผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อตรัสรู้ธรรมทั้งปวง โดยชอบด้วยพระองค์เอง แล้วจะอบรมสั่งสอนให้ผู้อื่นตรัสรู้ตามได้ด้วยพระมหากรุณาอันยิ่ง

พื้นฐานทางด้านจิตใจของบุคคลประเภทนี้ คือ เวลาจะคิด พูด หรือทำอะไรก็ตาม จะมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวมและประโยชน์ต่อผู้อื่นเป็นหลัก โดยเสียสละทั้งแรงใจ แรงกาย แรงทรัพย์ สละความสุขของตนเอง ช่วยเหลือผู้อื่นในทางที่ชอบอยู่เสมอ มีใจประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตาต่อคนและสัตว์ทั้งหลายเป็นปกติ ปราศจากความริษยาและความตระหนี่ เวลาทำกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกายหรือวาจา ก็จะตามระลึกนึกถึงกุศลนั้น แล้วจะอธิษฐานจิต หรือเปล่งวาจาปรารถนาว่า “ด้วยกุศลนี้ ขอจงเป็นปัจจัยให้ข้าพเจ้าได้บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณเทอญ”¹ หรือว่า “ขอทานของเรานี้ จงเป็นปัจจัยแห่งพระสัพพัญญุตญาณเถิด”²

พระสัมมาสัมโพธิสัตว์มีชื่อเรียกอย่างอื่นได้อีก เช่น พระมหาโพธิสัตว์ พระมหาบุรุษ พระมหาสัตว์ เป็นต้น เมื่อตรัสรู้แล้วเรียกว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสัพพัญญูพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้า อัจฉริยะมนุษย์ เป็นต้น

๒.๒. ประเภทสัมมาสัมโพธิสัตว์

พระอรหันตศาสดาจารย์ท่านแบ่งประเภทของสัมมาสัมโพธิสัตว์เป็น ๒ หมวด คือ

๑. แบ่งตามระยะเวลาของการบำเพ็ญบารมี

๒. แบ่งตามความเฉียบไวของการบรรลุอรหัตผล ซึ่งแต่ละหมวดมีอธิบายดังต่อไปนี้

¹ พุ.จริยา.อ. 74/584,588, 74/642

² พุ.จริยา.อ. 74/43

ประเภทและระยะเวลาการบำเพ็ญบารมีของพระสัมมาสัมโพธิสัตว์¹

พระมหาโพธิสัตว์ ประเภท ตั้งปณิธาน	ปัญญาธิกะ	สัทธาธิกะ	วิริยาธิกะ	จำนวน...
มโนปณิธาน เป็นอนิยตโพธิสัตว์	๗ 125,000 องค์	๑๔ 250,000 องค์	๒๘ 500,000 องค์	...อสงไขย พระพุทธเจ้าที่พบ
วจีปณิธาน เป็นอนิยตโพธิสัตว์	๙ 387,000 องค์	๑๘ 774,000 องค์	๓๖ 1,548,000 องค์	...อสงไขย พระพุทธเจ้าที่พบ
กายวชิปณิธาน เป็นนิยตโพธิสัตว์	๔	๘	๑๖	...อสงไขย
	13 องค์	25 องค์	49 องค์	พระพุทธเจ้าที่พบ
	แสนมหากัปหลัง	แสนมหากัปหลัง	แสนมหากัปหลัง	...มหากัปหลัง
	15 องค์	30 องค์	60 องค์	พระพุทธเจ้าที่พบ
รวมพระพุทธเจ้าที่ พบขณะเป็นนิยต	28	55	109	พระองค์
รวมระยะเวลา ทั้งสิ้น	๒๐	๔๐	๘๐	...อสงไขย
รวมพระพุทธเจ้าที่ พบทั้งสิ้น	512,028	1,024,055	2,048,109	พระองค์

¹ ชินกาลมาลีปกรณ์

๑. แบ่งตามระยะเวลาของการบำเพ็ญบารมี หมายถึง ระยะเวลาเริ่มตั้งแต่ได้รับพุทธรูปพยากรณ์แล้ว ไปจนถึงได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กำหนดเวลาเท่าใด ก็จัดเป็นพระสัมมาสัมโพธิสัตว์ประเภทนั้น โดยแบ่งเป็น ๓ ระยะ คือ อย่างต่ำ อย่างกลาง และอย่างสูงสุด โดยกำหนดระยะเวลาอย่างนี้ คือ

อย่างต่ำที่สุด ๔ อสงไขยและแสนกัป

อย่างปานกลาง ๘ อสงไขยและแสนกัป

อย่างสูง ๑๖ อสงไขยและแสนกัป

การแบ่งระยะเวลาของการบำเพ็ญเป็น ๓ กาล พระสัมมาสัมโพธิสัตว์จึงมี ๓ ประเภท ด้วยตามกาลเวลาของการบำเพ็ญบารมี แล้วบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ

๑. พระมหาโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีบริบูรณ์เมื่อถึง ๔ อสงไขยแสนกัป แล้วตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เนื่องด้วยมีพระปัญญาแก่กล้าสามารถตรัสรู้ได้เร็วในระยะเวลาสั้น เรียกว่า **ปัญญาธิกะพุทธเจ้า**

๒. พระมหาโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีบริบูรณ์เมื่อถึง ๘ อสงไขยแสนกัป แล้วจึงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เนื่องด้วยมีพระศรัทธาแก่กล้าสามารถตรัสรู้ได้ในระยะเวลาปานกลางนี้ เรียกว่า **ศรัทธาธิกะพุทธเจ้า**

๓. พระมหาโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีบริบูรณ์เมื่อถึง ๑๖ อสงไขยแสนกัป แล้วจึงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เนื่องด้วยมีพระวิริยะแก่กล้าสามารถตรัสรู้ได้ในระยะเวลายาวนานนี้ เรียกว่า **วิริยาธิกะพุทธเจ้า**

พระมหาโพธิสัตว์ที่จัดตามกาลเวลาทั้ง ๓ ประเภทนั้น จำเดิมแต่ได้รับพุทธรูปพยากรณ์ครั้งแรกแล้ว แม้ชวนชวายเป็นการบำเพ็ญบารมีเป็นพิเศษ ถวายมหาทานเช่นกับทานของพระเวสสันดร ทุก ๆ วัน แม้สั่งสมอยู่ซึ่งบารมีธรรมทุกอย่าง มีศีลอันสมควรแก่มหาทานนั้น เป็นต้น หากยังไม่ถึงกำหนดเวลาตามที่กล่าวแล้ว ก็ไม่อาจที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เลย เพราะพระญาณยังไม่แก่กล้าเต็มที่

๒. แบ่งตามความเฉียบไวของการบรรลุอรหัตผล คือ ความรวดเร็วในการบรรลุอรหัตผลขณะฟังธรรมจบเนื้อความต่างกัน หมายถึง พระมหาโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีและมีองค์คุณครบถ้วน (สโมธานธรรม ๘ ประการบริบูรณ์) ขณะนั้น สามารถที่จะได้รับพยากรณ์ครั้ง

แรกได้แล้ว หากปรารถนาเป็นเพียงพระสาวก ก็อาจบรรลุพระอรหัตผลได้ในขณะฟังพระธรรมจากพระผู้มีพระภาคเจ้าเวลานั้น แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. อุคฆัตถัญญุโพธิสัตว์ หมายถึง พระมหาโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีจนสามารถที่จะได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรกได้ หากฟังน้อมไปในสาวกโพธิญาณและฟังธรรมต่อพระพักตร์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อยังไม่จบคาถาบทที่ ๓¹ ก็สามารถบรรลุพระอรหัต พร้อมด้วยอภิญญา ๖ และปฏิสัมภิทาญาณ ๔ ดังที่ สุเมธดาบสโพธิสัตว์ ตรัสว่า²

เรานอนเหนือแผ่นดินแล้ว ใจก็ปริวิตกอย่างนี้ว่า
วันนี้เราปรารถนา ก็จะมีผลสำเร็จทั้งหลายของเราได้
แต่ประโยชน์อะไรของเราด้วยเพศที่ไม่มีใครรู้จัก
ด้วยการทำให้แจ้งธรรมในพระพุทธรูปเจ้าพระองค์นี้
เราจักบรรลุพระสัพพัญญุตญาณเป็นพระพุทธรูปเจ้าในโลก
พร้อมทั้งเทวโลกฯ

๒. วิบัญญัติัญญุโพธิสัตว์ หมายถึง พระมหาโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีจนสามารถที่จะได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรกได้ หากฟังน้อมไปในสาวกโพธิญาณและฟังธรรมต่อพระพักตร์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อยังไม่จบคาถาบทที่ ๔ ก็สามารถบรรลุพระอรหัต พร้อมด้วยอภิญญา ๖ และปฏิสัมภิทาญาณ ๔

๓. เนยยะโพธิสัตว์ หมายถึง พระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีจนสามารถที่จะได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรกได้ หากฟังน้อมไปในสาวกโพธิญาณและฟังธรรมต่อพระพักตร์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อฟังจนจบคาถาแล้ว ก็สามารถบรรลุพระอรหัต พร้อมด้วยอภิญญา ๖ และปฏิสัมภิทาญาณ ๔

---

¹ บางแห่งเรียกบาทคาถา คาถาหนึ่งมี ๔ บาท เช่น

(บาทที่ ๑) ทูรungskม เอกจรี

(บาทที่ ๒) อสรีรี คุหาสยั

(บาทที่ ๓) เย จิตต สยญเมตฺตสนฺติ

(บาทที่ ๔) โมกฺขนฺติ มารพฺนฺนนาฯ

² พ.พุทธ. 73/261

การแบ่งพระสัมมาสัมโพธิสัตว์เป็น ๓ ประเภททั้ง ๒ หมวดมีความเกี่ยวเนื่องกัน คือ

๑. พระสัมมาสัมโพธิสัตว์องค์ใดมีภูมิปัญญาตรัสรู้ได้เร็วที่สุดที่ เรียกว่า **อุคฆฏิตัญญุโพธิสัตว์** จึงจัดเป็น **พระปัญญาธิกะโพธิสัตว์** ไปด้วย ระยะเวลาการบำเพ็ญบารมีที่จะตรัสรู้จึงถูกกำหนดตามภูมิปัญญาชนิดเฉียบไว ซึ่งเร็วกว่าพระสัมมาสัมโพธิสัตว์ประเภทอื่น คือ ต้องบำเพ็ญบารมีต่อไปอีกเพียง ๔ อสงไขยแสนมหากัป จึงตรัสรู้เป็น พระปัญญาธิกะพุทธเจ้า

๒. พระสัมมาสัมโพธิสัตว์องค์ใดมีภูมิปัญญาตรัสรู้ได้ไวระดับปานกลาง เรียกว่า **พระวิปัญญัติัญญุโพธิสัตว์** เพราะภูมิจิตน้อมไปมากด้วยศรัทธาจึงจัดเป็น **พระสัทธาธิกะโพธิสัตว์** ระยะเวลาการบำเพ็ญบารมีที่จะตรัสรู้ จึงถูกกำหนดตามภูมิปัญญาชนิดปานกลาง ซึ่งต้องใช้เวลามากกว่าพระปัญญาธิกะโพธิสัตว์ คือ ต้องบำเพ็ญบารมีต่อไปอีก ๘ อสงไขยแสนมหากัป จึงตรัสรู้เป็น พระสัทธาธิกะพุทธเจ้า

๓. พระสัมมาสัมโพธิสัตว์องค์ใดมีภูมิปัญญาตรัสรู้ได้ช้ากว่า เรียกว่า **พระเนยยกะโพธิสัตว์** เพราะภูมิจิตน้อมไปมากด้วยความเพียรจึงจัดเป็น **พระวิริยาธิกะโพธิสัตว์** ระยะเวลาการบำเพ็ญบารมีที่จะตรัสรู้จึงถูกกำหนดตามภูมิปัญญาที่ไม่เฉียบไว ซึ่งต้องใช้เวลามากกว่าพระสัมมาสัมโพธิสัตว์ ๒ ประเภทแรก คือ ต้องบำเพ็ญบารมีต่อไปอีกถึง ๑๖ อสงไขยแสนมหากัป จึงตรัสรู้เป็น พระวิริยาธิกะพุทธเจ้า

๒.๓. เหตุให้ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าครั้งแรก

โดยปกติคนเราหากต้องการเป็นอะไร หรือมีใครเป็นอัจฉริยะบุรุษในใจ ก็ต้องได้เห็น หรือได้ยินเรื่องราวตลอดจนพฤติกรรมของคนผู้นั้น แล้วจึงปรารถนาจะเป็นเช่นนั้นบ้าง ความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ดี พระปัจเจกพุทธเจ้าก็ดี หรือ เป็นสาวกประเภทใดประเภทหนึ่งก็ดี ผู้นั้นก็ต้องได้เห็น หรือได้ฟังเรื่องราวเกี่ยวกับผู้นั้นจนเกิดความอัศจรรย์ใจ เลื่อมใสใฝ่ใคร่อยากเป็นเช่นนั้นบ้าง เหตุให้เกิดความคิดเริ่มแรกที่ปรารถนาจะเป็นพระพุทธรูปนี้ พอประมวลความในคัมภีร์พุทธศาสตร์ได้ดังนี้

๑. ผู้นั้นได้เห็นพระตถาคตกระทำปาฏิหาริย์น่าอัศจรรย์

ข้อนี้พึงเห็นได้ในคราวที่ทรงทำยมกปาฏิหาริย์แล้วเสด็จจำพรรษา ณ ภูพดาวดิงส์ เมื่อออกพรรษาเสด็จลงจากดาวดิงส์ด้วยปาฏิหาริย์อันยิ่งใหญ่ในการเปิดโลกธาตุให้สรรพสัตว์ได้เห็นกันตามกำลังบุญ สัตว์ทั้งหลายได้เห็นมหาอนุภาพในคราวนั้นจึงตั้งความปรารถนาจะเป็นเช่นพระพุทธองค์กันทั่วหน้า ดังท่านแสดงไว้ว่า

“พวกเทวดาและมนุษย์ทั้งหมด ต่างเห็นกันแล้วเฉพาะหน้าที่เดียว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปล่งพระฉัพพรรณรังสีไปแล้ว มนุษย์ในบริษัทซึ่งมีปริมณฑล ๓๖ โยชน์ แม้อันหนึ่ง เมื่อแลดูสิริของพระพุทธเจ้าในวันนั้นแล้ว ชื่อว่า**ไม่ปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้า มิได้มีเลย¹**”

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้าว่า **“นำขมจริงหนอ แม่เรา พึงเป็นพระพุทธเจ้า”** ดังนี้ชื่อว่า ย่อมกระหม่อมต่อพระสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น ผู้มีพระคุณเห็นปานนี้ ผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยสติ²

๒. ผู้นั้นไม่ได้เห็นอนุภาพของพระตถาคตด้วยตนเอง แต่ฟังผู้อื่นเล่า

ข้อนี้เห็นตัวอย่างได้จากคราวที่พระมหาสัตรีพึงธรรมเกี่ยวกับอนุภาพพระพุทธองค์จากพระผู้ถือ การอยู่ป่าเป็นวัตร จึงถวายผ้าเก่าแล้วปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้า ดังที่ตรัสไว้ใน *ปุพพกัมมปิไลติกะ*ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงพึงกรรมที่เราทำแล้วของเรา เราเห็นภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตรรูปหนึ่งแล้ว ได้ถวายผ้าเก่า **เราปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก** เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้าในกาลนั้น ผลแห่งกรรม คือ การถวายผ้าเก่าย่อมอำนวยผลให้เป็นพระพุทธเจ้า”

๓. ผู้นั้นไม่ได้เห็นอนุภาพของพระตถาคตด้วยตนเอง ไม่ได้ฟังผู้อื่นเล่า แต่ฟังจากพระตถาคตเจ้าเอง

ข้อนี้เห็นได้จากมหาปทานสูตร ที่พระพุทธองค์ตรัสเล่าประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ล่วงแล้ว ๖ พระองค์ ตั้งแต่พระวิปัสสีพุทธเจ้า พระลิขิพุทธเจ้า พระเวสสภูพุทธเจ้า พระกกุ-

¹ พุ.ธ.อ.ยมกปาฏิหาริย์ (ไทย) 42/317

² พุ.ธ.อ.ยมกปาฏิหาริย์ (ไทย) 42/319

³ พุ.อป. (ไทย) 71/392/873

สันระพุทธเจ้า พระโกนาคมะพุทธเจ้า พระกัสสปะพุทธเจ้า รวมพระองค์เองด้วยเป็น ๗ พระองค์ ว่าเกิดในสกุลกษัตริย์บ้าง พราหมณ์บ้าง มีพระชนมายุก็ปี มีพระพุทธรูปบิดาพระนามว่า อะไร พุทธมารดาพระนามว่าอะไร อดีตพระชลาษาพระนามว่าอะไร มีพระนครชื่ออะไร ออกบวช ตอนก็ปี โดยยานอะไร ระยะเวลาแสวงหาโมกขธรรมนานเท่าไร ต้นไม้ตรัสรู้ชื่ออะไร คู่พระสาวกชื่ออะไร พุทธอุปัฏฐากชื่ออะไร เป็นต้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความเลื่อมใส

๔. ผู้นั้นไม่ได้เห็นอานาภาพของพระตถาคตด้วยตนเอง ไม่ได้ฟังผู้อื่นเล่า ทั้งไม่ได้ฟังจากพระตถาคตเจ้าเอง แต่เป็นผู้มีอิทธิยาศักยภาพกว้างขวาง

ข้อนี้หมายถึง ผู้นั้นได้ศึกษาข้อมูลพุทธประวัติ พระธรรมที่ทรงแสดงไว้ ที่นำสืบกันมา ในยุคหลัง ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมตามกำลังของตนแล้วมีความเลื่อมใสยิ่งในพระองค์ จึงน้อมจิตไปในพุทธภูมิด้วยตนเอง ดังปรากฏแม่ในยุคปัจจุบัน มีพระภิกษุ และอุบาสกหลายท่านในพระพุทธศาสนาทั้งเถรวาทและมหานิกาย แม้ไม่เคยเห็นพระพุทธรองค์ด้วยตนเอง ไม่ได้ฟังสาวกที่เห็นพระพุทธรองค์เล่าให้ฟัง แต่ได้ศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรมเต็มกำลัง ความเพียรของตน จนปรากฏผลเป็นที่น่าอัศจรรย์ จึงต่างปรารถนาความเป็นพระพุทธรเจ้าก็มีปรากฏมากมาย

นักศึกษาก็เห็นได้ว่า การปรารถนาจะเป็นพระพุทธรเจ้าในปฐมจิตตูปบาท คือ ขณะจิตครั้งแรกเลยนั้น มีใช้อยู่ดี ๆ ก็เกิดนึกคิดปรารถนา หรือมีอะไรมาให้ دلใจ ให้คิดปรารถนา แต่จะต้องเห็นแบบอย่างเฉพาะหน้าด้วยตา ได้ยินด้วยหู หรือได้ฟังเรื่องราวอันอัศจรรย์สืบกันมา จึงจะทำให้มีแรงบันดาลใจคิดปรารถนาจะเป็นเช่นนั้นบ้าง และความคิดครั้งแรกที่ปรารถนาจะเป็นพระพุทธรเจ้านี้ ก็คงมีบุคคลจำนวนมากที่คิดปรารถนาเช่นนั้น ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นมหากุศลจิตแล้ว เพราะเป็นเหตุให้เกิดใกล้ชิดในพระพุทธศาสนา แต่ใครจะไปถึงจุดหมายก็ขึ้นอยู่กับกรกระทำ แม้ไม่ถึงจุดหมายสูงสุด แต่ก็มีจุดหมายรองลงไปอันเป็นเหตุให้สิ้น อาสวะกิเลสอันเป็นเหตุให้พ้นจากทุกข์ทั้งมวลได้ ความคิดอันเป็นกุศลเริ่มแรกนี้มีความสำคัญอย่างไร จะกล่าวในหัวข้อต่อไป

๒.๔. ความปรารถนาด้วยใจครั้งแรก

ผู้ที่จะเป็นพระสัมมาสัมโพธิสัตว์นี้ อาจมีความคิดครั้งแรก (ปฐมจิตตูปาทกาล) ที่ปรารถนาจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะอาศัยเหตุดังกล่าวข้างต้นพระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

“ดูก่อนจุนทะ **แม้การเกิดขึ้นแห่งจิตในกุศลธรรมทั้งหลาย** เราตถาคตก็กล่าวว่ามีอุปการะมาก จะกล่าวไปใยในเรื่องการจัดแจงทำด้วยกาย และด้วยวาจา คือ ทำกรรมเหล่านั้น และบังคับด้วยวาจาว่า ท่านทั้งหลายจงพากันทำ หรือการเรียนการสอน เป็นต้น” เหมือนกับจิตดวงแรกที่เกิดขึ้น เพราะว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ว่า การจัดแจงทำนั้น มีอุปการะมากโดยส่วนเดียวนั่นเอง

ถามว่า เพราะเหตุใดแม้การเกิดความคิดในกุศลธรรมเหล่านั้น จึงมีอุปการะมาก

ตอบว่า เพราะนำประโยชน์เกื้อกูลและความสุขมาให้โดยส่วนเดียวด้วย เพราะเป็นเหตุแห่งการจัดทำตามลำดับด้วย

เพราะการเกิดความคิดว่า “เราจักถวายทาน” โดยลำพังตัวมันก็เป็นเหตุนำประโยชน์เกื้อกูลและความสุขมาให้โดยส่วนเดียวอยู่แล้ว ทั้งเป็นเหตุให้จัดทำตามลำดับด้วย ก็เพราะเกิดความคิดขึ้นอย่างนี้ในวันแรกนั่นเอง ในวันที่ ๒ จึงปิดถนนใหญ่ สร้างปะรำใหญ่แล้วถวายทานแก่ภิกษุ ๑๐๐ รูป หรือ ๑,๐๐๐ รูป ได้บอกเพื่อนใกล้เคียงว่า “จงนิมนต์ จงบูชา จงเลี้ยงพระภิกษุสงฆ์กันเถิด” ดังนี้

การเกิดขึ้นแห่งจิตว่า “เราจักถวายจีวร เสนาสนะ และเภสัชแก่พระสงฆ์อย่างนี้” โดยลำพังตัวมันก็เป็นเหตุนำประโยชน์เกื้อกูลและความสุขมาให้โดยส่วนเดียวอยู่แล้ว ทั้งเป็นเหตุให้จัดทำตามลำดับ ด้วยประการดังนี้ จริงอยู่ เพราะมีจิตเกิดอย่างนั้นนั่นเอง คนจึงจัดเตรียมจีวร เป็นต้น พากันถวาย

ในการถึงสรณะ เป็นต้น ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน คือ คนเกิดความคิดขึ้นก่อนที่เดี๋ยว่า “เราจักถึงสรณะ” ภายหลังจึงรับสรณะด้วยกายหรือด้วยวาจา

อนึ่ง คนเกิดความคิดขึ้นก่อนที่เดี๋ยว่า “เราจักสมาทานศีล เมืองค์ ๕ เมืองค์ ๘ หรือ เมืองค์ ๑๐” แล้วจึงสมาทานด้วยกายหรือด้วยวาจา และผู้บวชแล้วก็เกิดความคิดขึ้นก่อน

เหมือนกันว่าเราจักดำรงมั่นอยู่ในศีลทั้ง ๔¹ แล้ว จึงยังศีลที่ควรให้บริบูรณ์ด้วยกายและวาจาให้บริบูรณ์

ผู้เกิดความคิดขึ้นก่อนว่า “เราจักเรียนพระพุทธพจน์” แล้วจึงจะเรียนพระพุทธพจน์ได้ ๑ นิกาย ๒ นิกาย ๓ นิกาย ๔ นิกาย หรือ ๕ นิกาย แม้ความคิดในกุศลธรรมอื่นก็เช่นกันซึ่งว่ามีอุปการะมาก

ความปรารถนาปัจเจกโพธิญาณ และสัมมาสัมโพธิญาณก็เช่นกัน เพราะว่าการเกิดความคิดขึ้นว่า “**เราจักเป็นพระพุทธเจ้า**” โดยลำพังตัวมันก็เป็นเหตุนำประโยชน์เกื้อกูลและความสุขมาให้ได้โดยส่วนเดียวอยู่แล้ว **เพราะว่านั่นเป็นเหตุให้บำเพ็ญบารมีตามลำดับด้วย** ก็เพราะเกิดความคิดขึ้นอย่างนี้แหละ สมัยต่อมาพระโพธิสัตว์จึง**บำเพ็ญบารมีด้วยกายและวาจาตลอดเวลา ๔ อสงไขยกัไรแสนกัป** แล้วได้ตรัสรู้ เสด็จดำเนินโปรดสัตว์โลกพร้อมทั้งเทวโลกให้ข้ามพ้นโสมสสาร แม้การเกิดความคิดขึ้นในกุศลธรรมทุกอย่างก็มีอุปการะมากดังกล่าวนั้น แต่การจัดทำตามลำดับด้วยกายและวาจา ฟังทราบว่ามีอุปการะมากยิ่งทีเดียว

พระมหาสัตว์ทั้งหลายนั้นต้องกระทำบุญเป็นพิเศษ ด้วยกุศลจิตที่แรงกล้าเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้าด้วยใจอย่างเดียวก่อน ก่อนที่จะได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง

หมายความว่า ตั้งจิตปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว โดยที่ยังไม่เปล่งวาจาประกาศให้ใครทราบ ก็ต้องทำกุศลอย่างจริงจัง มิใช่เพียงคิดอย่างเดียวแล้วไม่ทำกุศลอะไรเลย ดังที่พระอรชรกถาจารย์กล่าวว่า²

“เราปรารถนาโพธิญาณ คือ สัมมาสัมโพธิญาณอันอุดมนั้น จึงทำอย่างใดอย่างหนึ่ง มีการบริจาคชีวิต เป็นต้น”

---

¹ ศีล ๔ ของพระภิกษุเรียกว่า จตุปาริสุทธิศีล คือ ๑. ปาฏิโมกข์ศีล คือ ศีลที่เป็นประธาน ๒๒๗ ข้อ ๒. อินทริยสังวรศีล คือ การสำรวมอินทริย์ ๖ มีตา เป็นต้น มีใจเป็นที่หก ๓. อาชีวาปาริสุทธิศีล คือ การมีอาชีพปาริสุทธิ เช่น บิณฑบาต ๔. ปัจจยสันนิสสิตศีล คือ การพิจารณาปัจจัย ๔ มีอาหาร เป็นต้น ทั้งในขณะรับขณะใช้สอย บริโภค และหลังจากใช้แล้ว

² พุ.อ.เนมิราชจริยาที่ ๖ 77/111

และต้องทำเช่นนี้ติดต่อกันหลายภพหลายชาตินับประมาณอย่างต่ำก็ ๗ อสงไขยตามประเภทแห่งสัมมาสัมโพธิสัตว์มีปัญญาธิกะ เป็นต้น การบำเพ็ญบารมีแล้วตั้งความปรารถนาด้วยใจที่เป็นพิเศษนั้นแสดงไว้ในคัมภีร์อุปทานว่า

“ชนเหล่าใดสร้างสมกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ยังไม่ได้ความหลุดพ้นกิเลสในศาสนาของพระชินเจ้า ชนเหล่านั้นเป็นนักปราชญ์ โดยมีสัมโพธิญาณนั้นแลเป็นประธาน แม้มีอชยาศัยมีกำลังมาก มีปัญญาแก่กล้า ย่อมได้บรรลุความเป็นพระสัมพันธัญญ์ด้วยเหตุแห่งปัญญา แม้เราเป็นธรรมราชาผู้สมบูรณ์ด้วยบารมี ๓๐ ทศปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า (ด้วยใจอย่างเดียว)¹ ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ นับไม่ถ้วน”

พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราองค์ปัจจุบันก็เคยปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้าด้วยใจครั้งแรกมาก่อน ดังที่ตรัสไว้ในบุพพกัมมปิโสดิกะ² ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังกรรมที่เราทำแล้วของเรา เราเห็นภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตรรูปหนึ่งแล้วได้ถวายผ้าเก่า เราปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้าในกาลนั้น ผลแห่งกรรม คือ การถวายผ้าเก่าย่อมอำนวยผลให้เป็นพระพุทธเจ้า”

แต่ในคัมภีร์ชั้นหลัง เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ กล่าวว่า ทรงตั้งจิตปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าด้วยใจครั้งแรก เมื่อครั้งเป็นชายหนุ่มชาวเมืองคันธาระ มีฐานะยากจน เลี้ยงดูมารดา ต่อมาต้องการสร้างฐานะให้ดีขึ้น จึงพามาตกลงเรือสำเภาเพื่อที่จะไปขนเอาทองที่สุวรรณภูมิมาเลี้ยงมารดา แต่ในระหว่างอยู่กลางมหาสมุทร เรืออัปปางล่มลง จึงแบกมารดาของตนว่ายน้ำข้ามมหาสมุทร พระพรหมชั้นสุทธาวาสตรวดูโลก เห็นชายหนุ่มนี้มีความเพียรกล้ามั่นคงดี จึงมาดลใจให้เกิดความคิดขึ้นว่า “เราตรัสรู้แล้วจะให้ผู้อื่นตรัสรู้ด้วย เราพ้นแล้ว

¹ พุ.อป. 32/1 ฉบับบาลีไทยไม่มีคำว่า ด้วยใจ แต่ฉบับพม่ามีคำว่า ด้วยใจอย่างเดียว ดังบาลีนี้
ม. มนสาเยว หุตวาน ธมฺมราชา อสงฺขิยา ฯ

² พุ.อป. 71/873

จะให้ผู้อื่นพ้นด้วย เราข้ามได้แล้ว จะให้ผู้อื่นข้ามได้ด้วย” และสามารถแบกมารดาว่ายข้ามมหาสมุทร ๒ - ๓ วัน จนถึงฝั่ง และเลี้ยงดูมารดาจนตลอดชีวิต ในคัมภีร์มีได้กล่าวว่ชาตินี้ทรงบำเพ็ญกุศลอะไร

๒.๕. การเปล่งวาจาปรารถนา

พระมหาสัตว์เมื่อบำเพ็ญบารมีตั้งจิตปรารถนาด้วยใจอย่างเดียวมาไ้ระยะเวลาอย่างต่ำสุด ๗ อสงไขยแล้ว ต่อจากนั้นเมื่อบำเพ็ญกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งมีจิตปรารถนาแรงกล้าอาจหาญร่าเริงจนเปล่งวาจาประกาศให้ผู้อื่นรับทราบด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เมื่อมีผู้ถามถึงเหตุผลของการบำเพ็ญกุศลนั้น ๆ หรือเปล่งวาจาประกาศโดยที่ไม่มีผู้อื่นรับทราบก็ตาม ซึ่งช่วงระยะเวลาของการบำเพ็ญบารมีและเปล่งวาจาประกาศออกมานี้ใช้เวลาอย่างต่ำสุดอีก ๙ อสงไขย แต่ยังไม่ได้รับพุทธพยากรณ์เลย ตัวอย่าง ของการเปล่งวาจาปรารถนาครั้งแรกนี้ มีกล่าวไว้เฉพาะในคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์เท่านั้นซึ่งจะกล่าวโดยย่อต่อไป

๒.๖. มหาอภินิหาร (ปรารถนาทางกาย)

มหาอภินิหาร คือ ความตั้งใจเริ่มแรกที่ยิ่งใหญ่ หรือ อาจเรียกว่า มหาปฏิญญา¹ เพื่อต้องการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น

ติณโณ ตารยิสฺสามิ²

เราพ้นแล้ว จักให้สัตว์พ้น

มุตฺโต โมเจสฺสามิ

เราข้ามแล้ว จักให้สัตว์ข้าม เป็นต้น

มหาอภินิหารนั้นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๘ ประการ (ธรรมสโมธาน) จึงจะทำให้

¹ ขุ.อ.อุทาน ข.18/น.138, อ.อิติ. ข 38/น.138 แต่ละชุดจะมีขนาดมีเกินกันตลอด มีสลับ เช่น เอา พุทฺโธ โทเรชฺชํ ขึ้นก่อนก็มี

² ฉ.ม. ตาเรศฺสามิ, อ.ตาเรชฺชามิ

ได้รับการพยากรณ์¹จากพระพุทธเจ้า

๒.๖.๑. ธรรมสโมธานแห่งภินิหาร

ธรรมสโมธาน หมายถึง การประชุมรวมองค์ ๘ ประการ พร้อมกันในขณะทำภินิหาร คือ

๑. มนุสสุตต หมายถึง อัตภาพของมนุษย์เท่านั้น ความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าครั้งแรก ขณะที่พบพระศาสดาเฉพาะพระพักตร์จึงจะสำเร็จ พระพุทธองค์จึงจะทรงพยากรณ์ ไม่สำเร็จแก่ผู้ตั้งอยู่ในกำเนิดอื่น ไม่ว่าจะเป็ นพรหม เทวดา นาคและครุฑ เป็นต้น ก็ตาม เพราะตอนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ต้องเป็นมนุษย์เท่านั้น จึงสมควรแก่การตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

๒. ลิงคสมุปตติ หมายถึง แม่ตั้งอยู่ในอัตภาพของมนุษย์ความปรารถนาย่อมสำเร็จแก่ผู้ที่เป็นบุรุษเท่านั้น ไม่สำเร็จแก่สตรี บัณเฑาะก์ คือ กะเทย นปุงสกะ คือ ไม่มีเพศชายหญิง อุภโตพยัญชนกะ คือ ปรากฏทั้งสองเพศ เพราะเพศอื่นไม่มีความบริบูรณ์แห่งลักษณะมหาบุรุษ สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันการที่สตรีจะพึงเป็น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะเป็นได้” เพราะฉะนั้น ความปรารถนาจึงไม่สำเร็จ แม่แก่มนุษย์ผู้ตั้งอยู่ในเพศสตรี หรือแก่บัณเฑาะก์ เป็นต้น

๓. เหตุ คือ ความถึงพร้อมแห่งอุปนิสัยพระอรหัต หมายถึง บุคคลนั้นมีบารมีธรรมที่บำเพ็ญมาอย่างเพียงพอ หากพยายามอยู่ในอัตภาพนั้นในชาตินั้นก็สามารบบรรลุพระอรหัตได้เหมือนสุเมธบัณฑิต ฉะนั้น เพราะวาสุเมธบัณฑิตนั้น ตั้งความปรารถนาต่อเบื้องพระยุคลบาทของพระพุทธเจ้าพระนามว่า ที่ปังกร หากต้องการเป็นพระสาวกก็สามารถเพื่อบรรลุพระอรหัตในอัตภาพนั้นได้ทันทีที่พึงธรรมเพียงไม่ทันจบบาทคาถาที่ ๓

¹ พยากรณ์ แปลว่า กระทำให้ปรากฏอย่างแจ่มแจ้งในเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างแม่นยำ ภาษาปัจจุบันเทียบเคียงกับคำว่า ทำนายอนาคต แต่เป็นการทำนายที่ถูกต้องแน่นอน บางที่ท่านก็จะใช้ภาษาให้เข้าใจว่า พุทธทำนาย

๔. สถตถารทสุสนั คือ มีพระศาสดายู่เฉพาะหน้าตนเอง เพราะความปรารถนาย่อมสำเร็จแก่ผู้ปรารถนาในสำนักของพระพุทธเจ้าซึ่งยังทรงพระชนม์อยู่ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปริณิพพานแล้ว การตั้งความปรารถนาต่อหน้าพระเจดีย์ ที่โคนโพธิ์ ที่พระปฐมมา หรือต่อพระปัจเจกพระพุทธเจ้า หรือ พระสาวกของพระพุทธเจ้าก็ย่อมไม่สำเร็จ เพราะถ้าได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อหน้าตนเองจะทำให้มีความมั่นใจ เชื่อมั่น ทำให้มีอหังการอันยิ่งน้อมไปในความเป็นพระพุทธเจ้าอย่างมั่นคง

๕. ปพพชชา คือ การบวช ความปรารถนาย่อมสำเร็จแก่ผู้บวชเป็นพระภิกษุในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ตรัสรู้แล้ว หรือในสำนักของภิกษุทั้งหลาย หรือผู้บวชในสำนักดาบส, ปริพาชกผู้เป็นกรรมวาทีและกิริยวาที คือผู้เชื่อกรรมและผลของกรรม เหมือนสุเมธดาบส ความปรารถนาย่อมไม่สำเร็จแก่ผู้ตั้งอยู่ในเพศคฤหัสถ์ และนักบวชที่ไม่เชื่อกฎแห่งกรรม เพราะไม่สมควรเป็นพระพุทธเจ้า เพราะบรรพชิตเท่านั้นเป็นพระมหาโพธิสัตว์ ย่อมบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณได้ มิใช่เป็นคฤหัสถ์ เพราะฉะนั้น ในเวลาตั้งปณิธานควรเป็นเพศของบรรพชิตเท่านั้น เพราะเป็นการอธิษฐานด้วยคุณสมบัติโดยแท้

๖. คุณสมบัตติ คือ ถึงพร้อมด้วยคุณมีอภิญญา เป็นต้น เพราะความปรารถนาย่อมสำเร็จแก่บรรพชิตผู้ได้สมบัติ ๘ มีอภิญญา ๕ เท่านั้น ไม่สำเร็จแก่ผู้ปราศจากคุณสมบัติตามที่กล่าวแล้ว เพราะผู้มีอภิญญาจึงจะสามารถค้นคว้าบารมีได้ พระมหาบุรุษบำเพ็ญอภินิหาร เป็นผู้สามารถค้นคว้าบารมีได้ด้วยตนเอง เพราะประกอบด้วยอุปกนิสัยสมบัติและอภิญญาสมบัติ

๗. อธิกาโร คือ การกระทำที่ยิ่ง หมายถึง การสละอวัยวะและชีวิตของตนถวายแด่พระพุทธเจ้าได้ในขณะนั้น จึงจะได้ชื่อว่ามีการกระทำที่ยิ่งในกาลนั้น เหมือนสุเมธดาบสสละร่างกายเป็นสะพานบนโคลนตม เพื่อให้พระที่บงกรพระพุทธเจ้าพร้อมพระสาวกเหยียบข้ามไปฉะนั้น

๘. จนุทตา คือ ความพอใจใคร่ที่จะทำกุศล ความปรารถนาย่อมสำเร็จแก่ผู้ประกอบด้วยธรรมตามที่กล่าวแล้ว และมีความพอใจมาก มีความปรารถนามาก มีความใคร่เพื่อจะทำอย่างมากที่สุด เพื่อประโยชน์แก่ธรรมอันทำให้เป็นพระพุทธเจ้าเท่านั้น

ความเป็นผู้มีใจพอใจอย่างใหญ่หลวงนี้ ท่านแสดงการเปรียบเทียบไว้ดังนี้

ถ้ามีบางคนกล่าวว่า

“ใครปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า จะต้องไหม้ในนรกตลอดสี่สหัสวรรษและแสนปีก่อน จึงจะเป็นพระพุทธเจ้าได้” บุคคลใดได้ฟังคำนั้นแล้ว ย่อมอุตสาหะเพื่อจะกล่าวว่า “เรา” ความเป็นผู้ปรารถนาเพื่อจะทำเช่นนั้นของบุคคลนั้น ชื่อว่ามีกำลังอย่างยิ่ง

“ใครปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า จะต้องเหยียบข้ามสกลจักรวาลอันเต็มด้วยถ่านเพลิงที่ปราศจากเปลวก่อน จึงจะเป็นพระพุทธเจ้าได้”

“ใครปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า จะต้องเหยียบข้ามสกลจักรวาลอันเกลื่อนกล่นด้วยดอกและหลาวก่อน จึงจะเป็นพระพุทธเจ้าได้”

“ใครปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ต้องว่ายข้ามท้องจักรวาลนี้ทั้งสิ้น อันมีน้ำท่วมนองเป็นอันเดียวกัน ด้วยกำลังแขนของตนเท่านั้น จึงจะเป็นพระพุทธเจ้าได้”

“ใครปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ต้องเหยียบจักรวาลนี้ทั้งสิ้นอันเต็มไปด้วยถ่านเพลิงปราศจากเปลวไฟ ปราศจากควันไฟด้วยเท้าทั้งสอง สามารถก้าวเลยไปถึงฝั่งได้ จึงจะเป็นพระพุทธเจ้าได้”

“ใครปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ต้องทะลุจักรวาลทั้งสิ้น ปกคลุมด้วยพุ่มไม้ไฟหนาที่บรรจุงังไปด้วยป่าหนามและเถาวัลย์ แล้วก้าวเลยไปถึงฝั่งได้ จึงจะเป็นพระพุทธเจ้าได้”

“ใครปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ต้องหมกไหม้ในนรกตลอดสี่สหัสวรรษแสนปีก่อน จึงจะเป็นพระพุทธเจ้าได้” บุคคลใดได้ฟังคำนั้นแล้ว ย่อมอุตสาหะเพื่อจะกล่าวว่า “เรา” ความเป็นผู้ปรารถนาเพื่อจะทำเช่นนั้นของบุคคลนั้น ชื่อว่ามีกำลังอย่างยิ่ง

อภินิหารประกอบด้วยองค์ ๘ นี้อย่างนี้ โดยความหมายก็ คือ จิตตูปบาทที่คิดจะช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นจากสังสารทุกข์ จิตตูปบาทนั้น

๑. มีความตั้งใจแน่วแน่เพื่อสัมมาสัมโพธิญาณโดยชอบ เป็นลักษณะ
๒. มีความปรารถนามีอาทิอย่างนี้ว่า โอ เราพึงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นลำดับไป เราพึงยังประโยชน์สุขให้สำเร็จแก่สัตว์ เป็นรส (หน้าที่)
๓. ความเป็นเหตุแห่งโพธิสมภาร คือ การสั่งสมบารมี เป็นปัจจุภูมิจาน (ผลที่ปรากฏ)
๔. มีมหากรุณาเป็นปทัฏฐาน หรือ มีอุปนิสัยสมบัติเป็นปทัฏฐาน (เหตุใกลีให้เกิด)

๒.๖.๒. ธรรมอันเป็นมูลเดิมให้เกิดอกนิหาร

การเกิดขึ้นของอกนิหารจิตตูปบาทเพื่อปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้านี้ มิใช่จะเกิดขึ้นมาลอย ๆ หรืออยู่ ๆ ก็อยากจะเป็นพระพุทธเจ้าก็ได้ไม่ แต่ที่เกิดอกนิหารเพราะต้องมีธรรมที่เป็นเครื่องอุดหนุนอันเป็นมูลเดิมทีเดียวให้เกิดอกนิหาร ซึ่งพระอรรถกถาจารย์ท่านประมวลไว้มี ๓ หมวด คือ **ปัจจัย ๔ เหตุ ๔ และผล ๔** ในแต่ละหมวดมีคำอธิบายดังนี้

๑. ปัจจัย ๔ แห่งอกนิหาร

ปัจจัย ๔ ปัจจัย แปลว่า เหตุสนับสนุน หมายถึง เหตุสนับสนุนให้มีความปรารถนาเริ่มแรกที่จะเป็นพระพุทธเจ้า มี ๔ ประการ คือ

๑.) ผู้นั้นได้เห็นพระตถาคตกระทำปาฏิหาริย์น่าอัศจรรย์

พระมหาบุรุษในโลกนี้ย่อมเห็นพระตถาคตทรงกระทำปาฏิหาริย์น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีด้วยพุทธานุภาพยิ่งใหญ่ จิตของพระมหาบุรุษนั้นย่อมตั้งอยู่ในมหาโพธิญาณ กระทำปาฏิหาริย์นั้นให้เป็นอารมณ์ (สภาพยึดเหนี่ยวจิตใจ) เพราะอาศัยพระตถาคตนั้นว่า

“พระผู้มีพระภาคเจ้ามีธรรมน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาก่อน และอานุภาพเป็นอินไตยอย่างนี้ เพราะรู้แจ้งแทงตลอดธรรมธาตุ¹ใด ธรรมธาตุนี้ มีอานุภาพมากหนอ” พระมหาบุรุษนั้นโน้มไปในสัมโพธิญาณนั้น ทำธรรมธาตุนั้นให้เป็นปัจจัย อาศัยการเห็น มหาอนุภาพนั้นนั้นแลย่อมตั้งจิตไว้ในอกนิหารนั้น นี่เป็นปัจจัยที่ ๑ แห่งมหากนิหาร²

๒.) ผู้นั้นไม่ได้เห็นอานุภาพของพระตถาคตด้วยตนเองแต่ฟังผู้อื่นเล่าดังท่านแสดงว่า

¹ ม.ม. อ.อภยราชกุมารสูตรที่ 8 20/214 **ธรรมธาตุ** ปกติหมายถึง สภาวะธรรมทั้งหมด แต่ในที่นี้เป็นชื่อของพระสัมพันธัญญะ พระสัมพันธัญญะนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าแทงตลอดด้วยดีแล้ว คือ อยู่ในพระหัตถ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว เพราะฉะนั้นพระองค์ทรงประสงค์จะทราบสิ่งใด ๆ สิ่งนั้น ๆ ทั้งหมดก็แจ่มแจ้งลับพันทันที

² มหากนิหาร หรือ มูลปนิธาน แปลว่า ความผูกใจเริ่มแรกเพื่อจะเป็นพระพุทธเจ้า

“มหาบุรุษย่อม**ไม่เห็น**ความที่พระตถาคตมีอานุภาพใหญ่ตามที่กล่าวแล้ว **แต่ฟังว่า** พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นเช่นนี้และเป็นเช่นนี้” ดังนี้ พระมหาบุรุษนั้นน้อมไปในสัมโพธิญาณ ทำกรรมชานันให้เป็นปัจจัย อาศัยพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ย่อมตั้งจิตไว้ในอนิหารนั้น นี่เป็นปัจจัยที่ ๒ แห่งมหากินิหาร

๓.) ผู้นั้นไม่ได้**เห็นอานุภาพของพระตถาคตด้วยตนเอง **ไม่ได้**ฟังผู้อื่นเล่า แต่ฟังจากพระตถาคตเจ้าเอง**

มหาบุรุษย่อม**ไม่เห็น**ความที่พระตถาคตนั้นมีอานุภาพใหญ่ ตามที่กล่าวแล้ว **ทั้งไม่ได้**ฟังมหาบุรุษนั้นจากผู้อื่น **แต่เมื่อพระตถาคตทรงแสดงธรรม** มหาบุรุษย่อม**ฟังธรรม ปฏิสังยุตด้วยพุทธานุภาพ**โดยนัยมีอาทิว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตประกอบด้วยกำลัง ๑๐ ดังนี้” มหาบุรุษนั้นน้อมไปในสัมโพธิญาณ ทำกรรมชานันให้เป็นปัจจัย อาศัยพุทธานุภาพนั้นย่อมตั้งจิตไว้ในอนิหารนั้น นี่เป็นปัจจัยที่ ๓ แห่งมหากินิหาร

๔.) ผู้นั้นไม่ได้**เห็นอานุภาพของพระตถาคตด้วยตนเอง **ไม่ได้**ฟังผู้อื่นเล่า **ทั้งไม่ได้**ฟังจากพระตถาคตเจ้าเอง แต่เป็นผู้มีอัธยาศัยกว้างขวาง**

มหาบุรุษย่อม**ไม่เห็น**ความที่พระตถาคตนั้นมีอานุภาพใหญ่ ตามที่กล่าวแล้ว **ทั้งไม่ได้**ฟังอนิหารนั้นจากผู้อื่น **ทั้งไม่ได้**ฟังธรรมของพระตถาคต **แต่เป็นผู้มีอัธยาศัยกว้างขวาง มีความตั้งใจาม** คิดว่า

“เราจักรักษาวงศ์ของพระพุทธเจ้า แบบแผนของพระพุทธเจ้า ประเพณีของพระพุทธเจ้า ความเป็นธรรมของพระพุทธเจ้า” แล้วสักการะ เคารพนับถือบูชาธรรมเท่านั้น ประพฤติธรรมน้อมไปในสัมโพธิญาณ ทำกรรมชานันให้เป็นปัจจัย อาศัยธรรมนั้นย่อมตั้งจิตไว้ในอนิหารนั้น นี่เป็นปัจจัยที่ ๔ แห่งมหากินิหาร

๒. เหตุ ๔ แห่งมหานินทา

เหตุ หมายถึง **สภาพที่เป็นมูลรากเป็นประธาน** คือ เหตุหลักที่จะทำให้เกิดมหานินทา คือ ความปรารถนาเป็นพระพุทธรเจ้า มี ๔ ประการ คือ

๑.) มหาบุรุษในโลกนี้ตามปกติ**เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยอุปนิสัย** สร้างสมอธิการะในพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย ในครั้งก่อน นี้เป็นเหตุที่ ๑ แห่งมหานินทา

๒.) มหาบุรุษตามปกติ**เป็นผู้มีอหัตถ์ยถักรุณา** น้อมไปในกรุณา ประสงค์จะนำทุกข์ของสัตว์ทั้งหลายออกไป สละกายและชีวิตของตน นี้เป็นเหตุที่ ๒ แห่งมหานินทา

๓.) มหาบุรุษ**เพียรพยายามไม่เบือนหน้าจากวัฏฏ์ทุกข์แม้ทั้งสิ้น** และจากการประพฤติกิจที่ทำได้ยากเพื่อประโยชน์แก่สัตว์ ตลอดกาลนาน ไม่หวาดสะดุ้ง ตลอดถึงสำเร็จประโยชน์ที่ปรารถนา นี้เป็นเหตุที่ ๓ แห่งมหานินทา

๔.) มหาบุรุษ**เป็นผู้อศัยกัลยาณมิตรผู้ห้ามจากสิ่งไม่เป็นประโยชน์** ให้ตั้งอยู่ในสิ่งเป็นประโยชน์ นี้เป็นเหตุที่ ๔ แห่งมหานินทา

กัลยาณมิตร แปลว่า **มิตรที่ดี ที่เจริญ** หมายถึง ผู้ถึงพร้อมด้วย**ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ วิริยะ สติ สมာธิ และ ปัญญา**

คุณลักษณะกัลยาณมิตรทั้ง ๘ นั้น มีอธิบายดังนี้

๑. ถึงพร้อมด้วย**ศรัทธา** ย่อมเชื่อ**ปัญญาตรัสรู้**ของพระตถาคต **เชื่อกรรม และ ผลแห่งกรรม** ไม่ละทิ้งการแสวงหาประโยชน์เกื้อกูลในเหล่าสัตว์ อันเป็นเหตุแห่งพระสัมมาสัมโพธิญาณด้วยการเชื่อนั้น

๒. ถึงพร้อมด้วย**ศีล** มีกาย วาจา ที่ฝึกดีแล้ว สะอาด บริสุทธ์ิ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ สรรเสริญ เป็นผู้ใจกว้าง เป็นผู้ตีเตียนบาป เป็นผู้ว่ากล่าว อดทนต่อถ้อยคำของเพื่อนสหพรหมจารีทั้งหลาย

๓. ถึงพร้อมด้วย**สุตะ** มีการสดับฟังมาก เข้าหาครู สอบถาม สนทนาธรรม ย่อมทำถ้อยคำอันลึกซึ้งเกี่ยวกับสัจจะ และปฏิบัติสมุปปบาท เป็นต้น

๔. ถึงพร้อมด้วย**จาคะ** สละได้ทั้งอามิส คือ วัตถุสิ่งของ และสภาวะธรรมที่เป็นข้าศึกต่อกุศล เป็นผู้มกน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่คลุกคลีด้วยหมู่

๕. ถึงพร้อมด้วย**วิริยะ** คือ ความเพียรประกอบด้วยองค์ ๔ ย่อมเป็นผู้ริเริ่มความเพียรเพื่อปฏิบัติประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลาย

๖. ถึงพร้อมด้วย**สติ** ย่อมมีสติตั้งมั่นในการปฏิบัติกุศล และปิดกั้นอกุศล

๗. ถึงพร้อมด้วย**สมาธิ** ย่อมเป็นผู้มีจิตไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตเป็นสมาธิ

๘. ถึงพร้อมด้วย**ปัญญา** ย่อมรู้สภาวะตามเป็นจริงของสรรพสิ่งและของธรรม

บุคคลนั้นเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยทางดำเนินไปของกุศลด้วยสติ รู้สิ่งที่มีประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์แห่งสัตว์ทั้งหลายตามที่เป็นจริงด้วยปัญญา เป็นผู้มกน้อยในกุศลธรรมเหล่านั้น ด้วยสมาธิ ย่อมกีดกันสัตว์ทั้งหลายจากสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แล้วชักนำเข้าไปในสิ่งที่เป็นประโยชน์ด้วยวิริยะ

คุณลักษณะพิเศษของกัลยาณมิตรอีก ๗ ข้อ คือ

๑. **ปิโย** คือ เป็นที่น่ารัก ใครเห็นแล้วก็ชวนให้เกิดปีติโสมนัส เกิดจิตเมตตาให้examองด้วยดวงตาปรารถนาดี ประทับในจิต

๒. **ครุ** คือ น่าเคารพ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพ มีความหนักแน่น

๓. **ภาวนีโย** คือ น่ายกย่อง ด้วยคุณธรรมตามเป็นจริง เช่น ให้เขาพูดว่า “คนผู้นี้ หนะพูดจริง ทำจริง, มีศีล มีปัญญาสามารถแก้ไขปัญหาได้”

๔. **วตฺตา** คือ เป็นผู้ว่ากล่าว เป็นผู้กล่าวกำจัดโทษ ได้แก่ เห็นความประพฤติที่ผิดพลาด เป็นอกุศล หรือล่อแหลมต่ออกุศล ของเพื่อน ก็ไม่ผิดเพี้ยนว่า เต็มใจคอยพูดเตือนกัน หรือพูดเตือนกันวันพรุ่งนี้ แต่ได้สั่งสอนพร่ำสอนในที่นั้น ๆ เลย

๕. **วจนกฺขโม** คือ เป็นผู้อดทนถ้อยคำ ถูกเขาว่าด้วยถ้อยคำอันหนักคือ หยาบคาย แข็งกระด้าง ย่อมอดทนได้ ไม่โกรธ ไม่กระทำเหมือนบุคคลบางคน พอถูกเขาโอวาทก็รับโดยเบื้องซ้าย คือ ดื้อเงียบค้ำใจในใจ ทำความเห็นให้ต่าง หรือไม่ฟังไปเสีย แต่กัลยาณมิตรไม่เป็นเช่นนั้น ย่อมรับฟังโดยเคารพ ด้วยกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงโอวาท จงตามสอนเถิด เมื่อท่านไม่โอวาท คนอื่นใครเล่า จักโอวาท” เป็นผู้อันเขาฟังว่ากล่าวได้โดยง่าย คือ อันเขาฟังตามสอนได้โดยง่าย

เป็นธรรมดาที่ว่า บางคนชอบสอนผู้อื่น แต่ตัวเองถูกผู้อื่นสอนเข้าบ้าง ก็โกรธ แต่กัลยาณมิตรไม่เป็นเช่นนั้น ให้โอวาทแก่ผู้อื่นด้วย ตัวเองแม้ถูกโอวาท ก็ยอมรับด้วยเคียรเกล้า เหมือนดังพระสารีบุตรเถระ เล่ากันมาว่า วันหนึ่ง สามเณรอายุ ๗ ขวบ เรียนพระสารีบุตรเถระ ว่า ใต้เท้าขอรับ ชายผ้าถุงของท่านห้อยลงมาแน่ะ พระเถระไม่พูดอะไรเลยไป ณ ที่เหมาะแห่งหนึ่ง ฝูงเรียวร้อยแล้วก็มา ยืนประนมมือพูดว่า “ท่านนี้เหมาะไหม อาจารย์” พระเถระกล่าวว่า ผู้บวชในวันนั้น เป็นคนดี อายุ ๗ ขวบโดยกำเนิด ถึงผู้นั้นพึงสั่งสอนเรา เราก็ก้มรับด้วยเคียรเกล้า”

๖. คมกริรยจ กถิ กตฺตา คือ เป็นผู้กระทำถ้อยคำอันลึกซึ้งให้ง่าย ใต้แก่ ถ้อยคำที่กล่าวเกี่ยวกับเรื่องฉน วิปัสสนา มรรค ผลและนิพพาน สามารถแสดงโดยอุปมาให้ผู้อื่นพอเข้าใจได้

๗. โน จฏฺฐาเน นิโยชเย คือ ไม่ชักนำในสิ่งที่ไม่ควร ที่ไม่มีประโยชน์ เว้นจากอกุศลธรรม ให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรม

คุณสมบัติสำหรับทำหน้าที่ มิใช่มีเพียงเท่านี้ ความจริงยังมีอีกมากมาย แต่ที่ท่านแสดงไว้เพื่อเป็นข้อหลัก ๆ ที่ต้องมีในกัลยาณมิตรทุกท่าน

กัลยาณมิตรมีคุณเห็นปานนี้ บุคคลจึงควรคบกัลยาณมิตรนั้นเป็นสหาย โดย**ไปร่วมกันในอิริยาบถทั้งหลายมีการยืนและการนั่ง เป็นต้น** ควรเข้าพวกในกัลยาณมิตรนั้นแล น้อมไปทั้งจิตและกาย

พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า **ความเป็นผู้มีมิตรอันดีงาม** ชื่อว่าเป็นที่ ๑ **เพราะเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจริยาวาส และตรัสไว้** โดยมีอุปการะมากแก่กุศลธรรมทั้งปวง **และโดยความเป็นประธาน ย่อมเป็นไปเพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุตติ โดยกระทำศรัทธา เป็นต้น ที่ไม่บริสุทธ์ให้บริสุทธ์** ความที่กัลยาณมิตรมีอุปการะมากและเป็นประธาน พึงทราบโดยบท พระสูตรเป็นต้นว่า

“อานนทฺ ความเป็นผู้มีมิตรดีงาม มีสหายดีงาม นี้เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น เพราะทรงปฏิเสศท่านพระอานนทฺผู้เป็นธรรมภักตคาริกผู้กล่าวอยู่ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดีงามนี้ เป็นกึ่งหนึ่งของพรหมจรรย์ ถึง ๒ ครั้งว่า มา เหว อานนทฺ อย่ากล่าวอย่างนี้ อานนทฺ”

พระมหาสัตว์อัครยักัลยานมิตรผู้ยิ่งใหญ่ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จึงทำให้เส้นทางการสร้างบารมีของพระองค์ราบรื่นและเต็มรอบได้ตามปณิธานทุกประการ และขณะเดียวกันพระมหาสัตว์ก็ทำตนให้เป็นกัลยานมิตรแก่สรรพสัตว์ร่วมโลกเต็มกำลังอีกด้วย

๓. พละ ๔ แห่งอภินิหาร

พละ แปลว่า พลัง กำลัง กำลังของอภินิหารนั้นมี ๔ คือ

๑. อัชฌัตติกพละ คือ กำลังภายใน ได้แก่ ความชอบใจด้วยเคารพในธรรมปารามิตนเป็นใหญ่ ในสัมมาสัมโพธิญาณ เพราะเป็นผู้มีอัชฌัตย่น้อมไปโดยส่วนเดียว มหาบุรุษ มีตนเป็นใหญ่ มีความละเอียดเป็นที่พึ่งอาศัย และถึงพร้อมด้วยอภินิหารบำเพ็ญบารมี

๒. พาหิรพละ คือ กำลังภายนอก ได้แก่ ความพอใจอาศัยคนอื่นในสัมมาสัมโพธิญาณ เพราะเป็นผู้มีอัชฌัตย่น้อมไปโดยส่วนเดียว มหาบุรุษมีโลกเป็นใหญ่ มีความนับถือเป็นที่พึ่งอาศัยและถึงพร้อมด้วยอภินิหาร

๓. อุปนิสสยพละ คือ กำลังอุปนิสัย ได้แก่ ความพอใจด้วยอุปนิสสยสมบัติ คืออินทรีย์ฝ่ายให้ตรัสรู้ ๕ คือ สัทธินทรีย์ เป็นต้น ในสัมมาสัมโพธิญาณ เพราะเป็นผู้มีอัชฌัตย่น้อมไปโดยส่วนเดียว มหาบุรุษมีอินทรีย์กล้า มีความฉลาด อาศัยสติ ถึงพร้อมด้วยอภินิหาร

๔. ปโยคพละ คือ กำลังความเพียร ได้แก่ ความถึงพร้อมด้วยความเพียร ความเป็นผู้ทำด้วยความเคารพ ความเป็นผู้ทำติดต่อกัน อันเกิดแต่ความเพียรนั้นในสัมมาสัมโพธิญาณ. มหาบุรุษ มีความเพียรบริสุทธิ์ ทำเป็นลำดับ และถึงพร้อมด้วยอภินิหาร บำเพ็ญบารมีแล้วบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ

อภินิหารนี้อันถึงพร้อมด้วยสโณธานมีองค์ ๘ มีการเริ่มสมบุรณ์ด้วยปัจจัย ๔ เหตุ ๔ พละ ๔ อย่างนี้ เป็นปัจจัยแห่งบารมีทั้งหลาย เพราะ**ความเป็นมูลเหตุ** (74/591)

พระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลายบำเพ็ญบารมีปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าด้วยพระทัยอย่างเดียว ๗ อสงไขย และด้วยการเปล่งวาจา ๔ อสงไขย เป็นต้น ครบเวลาบริบูรณ์ตามประเภทแห่งสัมมาสัมโพธิสัตว์ดังกล่าวแล้ว พระทัยจึงมีความปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแรงกล้า หลังจากนั้นหากใน**พระชาติใด**อยู่เฉพาะพระพักตร์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้ว

ปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยวาจาหรือด้วยกาย เหมือนดังสุเมธดาบสโพธิสัตว์ที่ทอด
กายถวายตนบนเปลือกตมเพื่อเป็นหนทางให้พระที่บังกรพุทธเจ้าทรงเหยียบข้ามไป ในขณะที่
ก็มีความดำริว่า

“ถ้าเราพึงต้องการ ก็พึงเผากิเลสทั้งปวงหมดแล้วเป็นพระสงฆ์นวกะเข้าไปสู่ร่มมกนคร
ได้ แต่เราไม่มีกิจด้วยการเผากิเลสด้วยเพศที่ใครไม่รู้จักแล้วบรรลุนิพพาน ถ้ากระไรเราพึงเป็น
ดังพระศพลที่บังกรบรรลุพระอภิสมโพธิญาณอย่างสูงยิ่งแล้วขึ้นสู่ธรรมนาวา ให้มหาชนข้าม
สงสารสาครได้แล้วบรินิพพานภายหลัง **ข้อนี้สมควรแก่เรา”**

และชาตินั้นจะต้องเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยองค์ ๘ ที่เรียกว่า ธรรมสโมธาน ก็จะได้รับ
พยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก เหมือนสุเมธโพธิสัตว์ที่ได้รับพยากรณ์จาก
พระที่บังกรพุทธเจ้า เมื่อได้รับพุทธพยากรณ์แล้วก็ได้ชื่อว่าเป็น **นิยตโพธิสัตว์** คือเป็นผู้ที่yeongแท้
ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตตามระยะเวลาที่กำหนดตามประเภทแห่งพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอน หลังจากได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรกแล้ว **ในการได้รับพุทธ**
พยากรณ์ในชาติหลังจากนี้ไปไม่จำเป็นต้องครบองค์ ๘ ก็สามารถได้รับพยากรณ์จาก
พระพุทธเจ้าได้ แม้เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานก็ตาม

ในการปรารถนาความเป็นพระพุทเจ้าที่ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้เท่านั้นเป็นความ
สมบุรณ์ในการได้รับพยากรณ์ จึงเรียกว่าเป็นการปรารถนาความเป็นพระพุทเจ้าที่เป็นอภินิหาร

การปรารถนาเป็นพระพุทเจ้า ด้วย**อภินิหารมหากุศลจิตตูปบาท** ที่เกิดขึ้นในขณะที่นั้น
ถือว่าได้เข้าสู่หนทางแห่งพระสัพัญญุตญาณ เป็นหน่อเนื้อพุทธางกูรบริบูรณ์ พระมหาโพธิสัตว์
ทั้งหลาย ขณะที่สมบุรณ์ด้วยมหากุศลจิตตูปบาทที่เกิดขึ้นในขณะที่นั้น กุศลในการปรารถนาพระ
สัพัญญุตญาณมีความสมบุรณ์อย่างเต็มกำลัง ในการที่จะบำเพ็ญบารมีอันเป็นพื้นฐานของพระ
สัพัญญุตญาณ

หลังจากนั้นจะทรงตรวจตราดู**พุทธการธรรม คือ บารมีทั้งหลายเป็นลำดับไป** ตั้งแต่
ทานบารมี เป็นต้น ด้วย**ญาณทัสนะ**ทั่วธรรมชาติทั้งในเบื้องสูง ในอากาศ ในภายใต้แผ่นดินก็ดี
ในทิศทั้งหลายมีทิศตะวันออก เป็นต้น ก็ดีก็ไม่เห็นมี จึงตรวจดูภายในตนจึงเห็นว่าตั้งอยู่ภายใน

หทัยของตนเอง แล้วอธิษฐานกระทำให้มันคงภายในหทัย เพื่อจะได้บำเพ็ญได้ครบถ้วน บริบูรณ์ตามแบบแผนที่พระนิยตโพธิสัตว์ทั้งหลายได้บำเพ็ญมาแล้ว ดังที่ท่านแสดง ไว้ว่า¹

พระโพธิสัตว์ลุกขึ้นจากการนอนบนโคลนตมในเวลาที่คนทั้งปวง หลีกไปแล้วคิดว่า “เราจักตรวจตราดูบารมีทั้งหลาย” ดังนี้ จึงนั่งขัดสมาธิบนที่สุดของกองดอกไม้ เมื่อพระโพธิสัตว์นั่งแล้วอย่างนี้ เทวดาในหมื่นจักรวาลทั้งสิ้นได้ให้สาธุการ กล่าวว่

“ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าสุเมธดาบส ในเวลาที่พระโพธิสัตว์เฝ้าก่อนทั้งหลายนั่งขัดสมาธิด้วยคิดว่า เราจักตรวจตราดูบารมีทั้งหลาย ชื่อว่า บุรพนิมิตเหล่าใดจะปรากฏ บุรพนิมิตเหล่านั้นแม้ทั้งหมดปรากฏแจ่มแจ้งแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย พวกเรารู้ข้อนี้ นิมิตเหล่านี้ปรากฏแก่ผู้ใด ผู้นั้นจะเป็นพระพุทธเจ้าโดยส่วนเดียว ท่านจงระคองความเพียรของตนให้มั่น” ดังนี้ กล่าวสรรเสริญพระโพธิสัตว์ด้วยคำสรรเสริญนานาประการ

ต่อจากนั้นจึงอธิษฐานบารมี แม้ทั้งหมดกระทำให้มันพิจารณาอยู่บ่อยๆ ยึดเอา บารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐ เช่น การบริจาคลังของภายนอก เป็นทานบารมี การบริจาคอวัยวะ เป็นทานอุปบารมี การบริจาคชีวิต เป็นทานปรมัตถบารมี เมื่อเขาพิจารณาบารมี ทั้ง ๑๐ อยู่ ด้วยเดชแห่งธรรม แผ่นดินใหญ่ร้องดังลั่นทั่ววันไหวสะเทือนเลื่อนลั่นไปหมด

พระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลายที่ได้รับพุทธพยากรณ์แล้วอย่างนี้ จะเป็นผู้ประกอบด้วยพุทธภูมิ ๔ และ อธิษัตถ์ ๖ แนบแน่นอยู่ในหทัย แม้ท่องเที่ยวเกิดตายไม่ว่าจะเกิดในอัตตภพอะไรก็ตามก็จะมีสภาวะธรรมนี้ประจำพระองค์ พุทธภูมิ ๔ อธิษัตถ์ ๖ มีความโดยย่อดังนี้

๒.๗. พุทธภูมิ ๔

พุทธภูมิ² คือ ธรรมที่เป็นเหตุแห่งความเกิดพุทธภาวะ มี ๔ ประการ คือ

๑. ความอุตสาหะ ๒. ปัญญา ๓. ความมั่นคง และ ๔. การประพฤติประโยชน์ ในพุทธภูมิ ๔ ประการนั้น

¹ พุ.ชา.อ. 55/28

² พุ.อุปทาน อ.ชคควิสามสูตร 46/105-110

๑. **ความอดสาหัส** (อุสุสาห) คือ ความเพียรด้วยความอดกลั้นอย่างยิ่ง เป็นความเพียรยิ่งกว่าวามะ (วามะก็แปลว่าความเพียร) ในการสะสมพระบารมีทั้งหลาย

๒. **ปัญญา** (อุมมุงค) คือ ปัญญาอันเป็นความฉลาดในอุบายในโพธิสมภารทั้งหลาย เพราะผุดขึ้นพ้นจากความมืด คือ อวิชชาตั้งอยู่ หมายถึง ตัวผู้รู้ทันทีที่ได้ยินได้ฟังปัญหา เพราะปรากฏแจ่มแจ้งทันที บางทีก็เรียกว่า **ปฏิภาณ**

อนึ่ง อุมมุงคปัญญานี้ยังเป็นสชาติกปัญญา แม้พระมหาสัตว์จะเกิดในภพชาติใดเป็นอะไรก็ตาม ก็ย่อมมีความรู้ว่าจะต้องมุ่งบำเพ็ญบารมีเพื่อสัสมาสัมโพธิสมภาร ประหนึ่งมีผู้กระซิบบอกภายใน

๓. **อธิษฐาน** (อวฏฺฐาน หรือ อวตฺถาน) คือ ความตั้งใจมั่นเพราะตั้งใจไม่หวั่นไหว

๔. **การประพฤติประโยชน์** (หิตจริยา) คือ การอบรมเมตตาภาวนาและกรุณาภาวนา พุทธภูมิธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นอุปกะระแก่การบำเพ็ญบารมีทั้งปวง

๒.๘. อธิษัตถ์ ๖

อธิษัตถ์¹ (อชฺฐาสย, อาสย) หมายถึง **ความประสงค์ ความต้องการ ความพอใจ และความชอบใจ** เป็นสภาพที่นอนเนื่องในจิตใจ อาจเรียกว่า **จิต จริยา** ก็ได้ อธิษัตถ์มี ๖ ประการ คือ ๑. อธิษัตถ์เพื่อเนกขัมมะ ๒. อธิษัตถ์เพื่อปวิเวก ๓. อธิษัตถ์เพื่อความไม่โลภ ๔. อธิษัตถ์เพื่อความไม่โกรธ ๕. อธิษัตถ์เพื่อความไม่หลง ๖. อธิษัตถ์เพื่อความสลัดออก พระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลายประกอบพร้อมด้วยอธิษัตถ์ ๖ ประการเหล่านี้

๑. **อธิษัตถ์เพื่อเนกขัมมะ** เรียกว่า มีปกติเห็นโทษในกามและในการครองเรือน คือการเพิ่มพูนอสุภสัญญาในกายของพระโพธิสัตว์ผู้หันหลังให้ความยินดีในกาม ออกจากเรือน

๒. **ผู้มีอธิษัตถ์เพื่อปวิเวก** เรียกว่า มีปกติเห็นโทษในการคลุกคลี

๓. **ผู้มีอธิษัตถ์เพื่อความไม่โลภ** เรียกว่า มีปกติเห็นโทษในโลภะ

๔. **ผู้มีอธิษัตถ์เพื่อความไม่โกรธ** เรียกว่า มีปกติเห็นโทษในโทสะ

¹ พ. อปทาน อ.ชัคควิสามสูตร 46/105-110

๕. **ผู้มีอภัยภัยเพื่อความไม่หลง** เรียกว่า มีปกติเห็นโทษในโมหะ

๖. **ผู้มีอภัยภัยเพื่อความสลัดออก** เรียกว่า มีปกติเห็นโทษในภพทั้งปวงและในทุกข์ทั้งปวง

อภัยภัย ๖ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อบ่มโพธิญาณของพระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลาย สุขเมธบัณฑิตผู้โพธิสัตว์เป็นผู้ประกอบด้วยอภัยภัยเหล่านั้น

๒.๙. **อานิสงส์ความเป็นพระมหาโพธิสัตว์**

พระมหาโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีประกอบด้วยองค์คุณครบถ้วนจนได้รับพุทธพยากรณ์ (เมื่อภินหาร) แล้วอย่างนี้ เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อโพธิญาณ ย่อมได้รับอานิสงส์ของความเป็นพระโพธิสัตว์ คือ ไม่ถึงอภัพฐานะ ๑๘ ประการ ในระหว่างการบำเพ็ญบารมีตลอด ๔ อสงไขยแสนมหากัป ดังนี้ คือ

ไม่เกิดในอบายเหล่านี้ คือ

๑. ไม่เกิดในในโลกันต์นรก
๒. ไม่เกิดในอเวจีนรก
๓. ไม่เกิดเป็น ชูปปิปาสิกเปรต, นิชฌามัตถนทิกเปรต และกาลกัญชิกาสูร
๔. เมื่อเข้าถึงทุกคติก็ไม่เป็นสัตว์ขนาดเล็กกว่านกระจาบ และไม่เป็นสัตว์ที่มีร่างกายใหญ่กว่าช้าง

เมื่อเกิดในหมู่มนุษย์ก็

๕. ย่อมไม่เป็นคนตาบอด ไม่เป็นคนหูหนวกแต่กำเนิด
๖. ไม่เป็นคนบ้า ไม่เป็นคนใบ้
๗. ไม่เป็นคนง่อยเปลี้ย
๘. ไม่เป็นคนโรคเรื้อน
๙. ไม่เกิดในชนชาติมิลกษะ (คนป่า)
๑๐. ไม่เกิดในท้องของนางทาสี
๑๑. ไม่เป็นคนมีความเห็นผิดอย่างเหนียวแน่น (นียตมิจฉาภิภูลฺลิตฺติ)

๑๒. ไม่เป็นสตรี ไม่เป็นกะเทย (บัณเฑาะก์) และคนสองเพศ (อุภโตพยัญชนก)

๑๓. ไม่ทำอนันตริยกรรมทำอย่าง

เมื่อเกิดเป็นเทพเจ้าก็

๑๔. ไม่เป็นมารในสวรรค์ชั้นกามาวจร

๑๕. ไม่เกิดในอสัญญภพในรูปาวจรภูมิ

๑๖. ไม่เกิดในภพสุทธาวาสอันเป็นภพของพระอนาคามี

๑๗. ไม่เกิดในอรูปภพ

๑๘. ไม่ก้าวไปสู่จักรวาลอื่น

อานิสงส์ผลแม้อื่นอีกของความเป็นพระโพธิสัตว์

อานิสงส์ความเป็นพระมหาโพธิสัตว์ยังมีอีก คือ ธรรมนำอัศจรรย์ไม่เคยมี ๑๖ อย่าง โดยนัยมีอาทิว่า

ดูก่อนอานนท์ พระโพธิสัตว์มีสติสัมปชัญญะจติจากเทพชั้นดุสิตแล้วหยั่งลงสู่ครรรภ์มารดา เป็นต้น

อนึ่ง มีชนิดแห่งบุรพนิमित ๓๒ อย่าง โดยนัยมีอาทิว่า ความหนาวปราศไป และความร้อนสงบ

และโดยนัยมีอาทิว่า ดูก่อนสาริบุตร เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติ หมิ่นโลกธาตุนี้ย่อมหวั่นไหว สั่นสะเทือน

หรือว่าอานิสงส์แม้อื่นใดมีอาการที่ได้แสดงไว้ในชาดกและพุทธวงศ์ เป็นต้น นั้น ๆ มีอาทิอย่างนี้ว่า ความเป็นผู้ชำนาญในกรรม เป็นต้น เป็นความสำเร็จความประสงค์ของพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ทั้งหมดนั้นเป็นอานิสงส์แห่งบารมีเหล่านั้น

อีกอย่างหนึ่ง เพราะพระโพธิสัตว์เป็นเสมอบิดาของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ตั้งแต่สะสมอภินิหารเพื่อแสวงหาประโยชน์ เป็นผู้ควรทักษิณา นำเคารพน่ายกย่องและเป็นบุญเขตอย่างยิ่งด้วยประกอบคุณวิเศษ และโดยมากพระโพธิสัตว์เป็นที่รักของมนุษย์ของอมมนุษย์ ทวยเทพคุ้มครอง ลัทธิร้าย เป็นต้น ครอบงำไม่ได้ เพราะมีสันดานอบรมด้วยเมตตากรุณา

อนึ่ง พระโพธิสัตว์เกิดในหมู่สัตว์ใด ๆ ย่อมครอบงำสัตว์อื่นในหมู่สัตว์นั้น ๆ ด้วย
วรรณะ ยศ สุข พละ อธิปไตยอันยอดเยี่ยม เพราะประกอบด้วยบุญพิเศษ เป็นผู้ที่มีอาพาธน้อย มี
โรคน้อย ครุฑทาชของพระโพธิสัตว์นั้นบริสุทธิ์ด้วยดี ความเพียรบริสุทธิ์ด้วยดี สติ สมาธิ
ปัญญา บริสุทธิ์ด้วยดี มีกิเลสเบาบาง มีความกระวนกระวายน้อย มีความเร่าร้อนน้อย เป็นผู้ว่า
ง่ายเพราะมีกิเลสเบาบาง เป็นผู้มีความเคารพ อุดหนุนสงบเสงี่ยม อ่อนโยน ฉลาดในปฏิสันถาร
ไม่โกรธ ไม่ผูกโกรธ ไม่ลบหลู่ ไม่ตีเสมอ ไม่ริษยา ไม่ตระหนี่ ไม่โอ้อวด ไม่มีมายา ไม่กระด้าง
ไม่ถือตัว ไม่รุนแรง ไม่ประมาท อุดหนุนต่อความเดือดร้อนจากผู้อื่น ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน
อันตรายมีภัยเป็นต้นที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดในตำบลที่ตนอาศัยอยู่ และที่เกิดแล้วย่อมสงบไป
ทุกขที่มีประมาณยิ่งย่อมไม่เบียดเบียน दुจชนเป็นอันมากในอบายที่ทุกขที่เกิด ย่อมถึงความสังเวช
โดยประมาณยิ่ง คุณพิเศษเหล่านั้น มีความเป็นทักษิโณยบุคคลเสมอด้วยบิดาเป็นต้นของสัตว์
ทั้งหลาย เป็นอานิสงส์ที่พระมหาบุรุษได้ในภพนั้น ๆ ตามสมควร

อนึ่ง แม้อันสมบัติเหล่านี้ คือ ความถึงพร้อมด้วยอายุสัมปทา รูปสัมปทา กุลสัมปทา
อิสริยสัมปทา ความเป็นใหญ่ อาเทยยวจนตา การพูดเชื่อได้ มหามุทิตา ความเป็นผู้มี
อานุภาพมาก นี้ก็เป็นเป็นอานิสงส์แห่งบารมีทั้งหลายของมหาบุรุษ ในคุณพิเศษเหล่านั้นชื่อว่า

อายุสัมปทา ได้แก่ ความมีอายุยืน ความตั้งอยู่นานในการเกิดนั้น ๆ ยังกุศลสมาทาน
ตามที่เริ่มไว้ในอายุสัมปทานั้นให้ถึงที่สุด และสะสมกุศลไว้มาก,

รูปสัมปทา ได้แก่ ความมีรูปร่าง น่าดู น่าเลื่อมใส เป็นผู้นำมาซึ่งความเลื่อมใส น่ายก
ย่องของสัตว์ทั้งหลายที่ถือรูปเป็นประมาณด้วยรูปสัมปทานั้น,

กุลสัมปทา ได้แก่ การเกิดในตระกูลอันยิ่ง คือ กษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล
คหบดีมหาศาล ควรเข้าไปหา ควรเข้าไปนุ่งใกล้ แม้มผู้มีมัวเมามีมัวเมาด้วยชาติ เป็นต้น ด้วย กุล
สัมปทา ทำชนเหล่านั้นให้หมดพยศด้วยเหตุนี้ ๆ ได้

อิสริยสัมปทา ได้แก่ ความเป็นผู้มีสมบัติมาก มีศักดิ์ใหญ่ และมีบริวารมาก เป็นผู้
สามารถสงเคราะห์ผู้ที่ควรสงเคราะห์ และชมผู้ที่ควรชมโดยธรรม ด้วยอิสริยสัมปทานั้น

อาเทยยวจนตา ได้แก่ ความเป็นผู้เชื่อได้ เชื่อถือได้ เป็นประมาณของสัตว์ทั้งหลาย
ด้วยความเชื่อถือนั้น คำสั่งของพระโพธิสัตว์นั้นกลับกลอกไม่ได้

มหาอนุภวตา ได้แก่ เพราะมีอานุภาพมาก คนอื่นครอบงำไม่ได้ แต่ตนเองครอบงำคนอื่นได้โดยแท้ โดยธรรม โดยเสมอและโดยคุณตามเป็นจริง ด้วยความเป็นผู้มีอานุภาพใหญ่นั้น พึงทราบว่าคุณวิเศษมีอายุสัมปทา เป็นต้น เหล่านี้ เป็นอานิสงส์แห่งบารมีทั้งหลายของพระมหาบุรุษและเป็นเหตุแห่งความเจริญของบุญสมภารหาประมาณมิได้ และเป็นเหตุแห่งการหยั่งลงและความเจริญอภิมหาของสัตว์ทั้งหลายในญาณ ๓ (สัมมาสัมโพธิญาณ ปัจเจกโพธิญาณ สวางโพธิญาณ)

๒.๑๐. ตัวอย่างเรื่องการตั้งความปรารถนาครั้งแรก ๓ ทาง

การตั้งปรารถนาอันเป็นไป ๓ ทาง คือ **ทางใจครั้งแรก** เรียกว่า **ปฐมจิตตูปบาทกาล**, **ทางวาจาครั้งแรก** และ **ทางกายครั้งแรก** มีเรื่องเป็นลำดับดังต่อไปนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย อดีตทรงเป็นปัญญาริทธิโกโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญบารมีมา ๔ อสงไขยแสนกัป จึงได้ตรัสรู้เป็นพระปัญญาริทธิโกพุทธเจ้า เพราะกำลัง ปัญญาธิริยแรงมาก พระองค์ทรงปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าแน่ได้ ๒๐ อสงไขยแสนกัป คือ **ปรารถนาด้วยใจ ๗ อสงไขย ปรารถนาด้วยวาจา ๙ อสงไขย ปรารถนาด้วยกายและวาจา ๔ อสงไขยแสนกัป** พระโพธิสัตว์มีจิตที่ตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าครั้งแรก ในสมัยพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ นับชาติไม่ถ้วนด้วยจิตที่คิดว่า

เราตรัสรู้แล้ว จะให้ผู้อื่นรู้ด้วย

เราพ้นแล้ว จะให้ผู้อื่นพ้นด้วย

เราข้ามได้แล้ว จะให้ผู้อื่นข้ามได้ด้วย

นี่คือ กาลตั้งความปรารถนาจักเป็นพระพุทธเจ้า ที่บังเกิดขึ้น **ด้วยใจ** เป็นครั้งแรกของพระโพธิสัตว์ในภพที่เกิดเป็นคนยากจน¹ สละชีวิตแบกมารดาของตนว่ายน้ำข้ามมหาสมุทร ขณะที่

¹ อ้างตามชินกาลมาลีปกรณ์ ส่วนในปุพพกัมมปิโสดิกะ แห่ง ขุ.อป. กล่าวว่า ได้ถวายเป็นผู้ช่วยผู้อยู่ป่าแล้วปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าครั้งแรกดังที่กล่าวไว้แล้วตอนต้น

เรือสำเภาอับปาง เรียกว่า **ปฐมจิตตูปบาทกาล** ตั้งแต่นั้นมา พระโพธิสัตว์เลี้ยงดูมารดาจนตลอดอายุขัย ครั้นสิ้นชีพก็ไปบังเกิดในเทวโลก

ในพระชาติอื่น พระโพธิสัตว์จุติจากเทวโลก บังเกิดเป็นพระราชาทรงพระนามว่า **สัตตตูปาณะ** ครั้งหนึ่งเสด็จเสียบพระนครด้วยช้างพระที่นั่งอันฝึกมาอย่างดีแล้ว เมื่อพระองค์ทราบว่ามีฝูงช้างป่าเข้ามาทำลายพืชพันธุ์ในพระราชอุทยานจึงเสด็จไปทอดพระเนตรความเสียหาย

ขณะกำลังตรวจบริเวณอุทยานอยู่ ช้างพระที่นั่งกลิ้งช้างพัง ก็เกิดอาละวาดเมามันด้วยกามราคะ สลัดความงัวชังตกลงแล้วเตลิดหนีเข้าป่าตามกลิ้งช้างพังไป พระราชายังประทับอยู่บนช้างเชือกนั้น แม้จะทรงกระชากด้วยพระแสงขอก็มิอาจทำให้ช้างพระที่นั่งหันกลับ พระราชาทรงเหนียวกิ่งมะเดื่อไว้ได้ ประทับนั่งอยู่บนกิ่งมะเดื่อนั้น เหล่าราชบริพารพากันตามรอยเท้าช้างมารับเสด็จพระราชากลับสู่พระนคร

ช้างพระที่นั่ง ครั้นรื่นรมย์กับนางช้างแล้ว ก็กลับมายังโรงช้างที่อยู่ของตนตามเดิม พระราชาทราบความ ตรัสถามความงัวชังที่อยู่ของถึงเหตุการณ์เกิดขึ้น ความงัวชังกราบทูลว่าขึ้นชื่อว่า **ราคะร้ายแรงยิ่งกว่าพระแสงขอ ร้อนยิ่งกว่าไฟ มีพิษยิ่งกว่าพิษงู** พระโพธิสัตว์สลดพระทัย รำพึงว่าราคะนี้หนอร้อนยิ่งนัก สัตว์เหล่านี้เอาคั้ยราคะแล้ว ต้องเสวยทุกข์มีประการต่างๆอย่างกระนั้นเลย เราจักขอเป็นพระพุทธรูปเจ้าเบ็สิ่งตนให้พ้นจากราคะเถิด พระโพธิสัตว์จึงตรัสว่า

เราตรัสรู้แล้ว จะให้ผู้อื่นตรัสรู้ด้วย

เราพ้นจากกิเลสแล้ว จะให้ผู้อื่นพ้นด้วย

เราข้ามโลกได้แล้ว จะให้ผู้อื่นข้ามได้ด้วย

มหาสมุทร คือ วัฏสงสารมีอันตรายมาก

พระองค์ทรงตั้งพระทัยและตรัสอย่างนี้แล้ว ทรงสละราชสมบัติ เสด็จเข้าป่าหิมพานต์ ทรงผนวชเป็นพระดาบสดำรงอยู่ตลอดพระชนมายุ เมื่อสิ้นพระชนม์ชีพก็ได้ไปบังเกิดในเทวโลก นี้เป็นความตั้งปรารถนา **ด้วยวาจา** ของพระโพธิสัตว์

กาลต่อมา ในที่สุดเริ่มต้นแห่ง ๔ อสงไขยกัปและอีกแสนกัป นับแต่โลกในปัจจุบันนี้ พระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูลของพราหมณ์ มีนามว่า สุเมธ เป็นผู้มั่งรืองาม เมื่อบิดามารดาสิ้นชีพ

แล้วได้บริจาคทรัพย์ทั้งหมด ออกบวชเป็นดาบสที่ภูเขารวมิกะได้ตั้งความเพียรภายใน ๗ วัน
นั่นเอง ได้บรรลุอภิญญา

ต่อมาวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์เหาะไปในอากาศ เห็นประชาชนมีความรำเริงบันเทิงใจ ทำการ
แผ้วถางทาง จึงลงจากท้องฟ้า แล้วได้ถามถึงเหตุเช่นนั้นกับประชาชนทั้งหลายมหาชนเหล่านั้น
ตอบว่า วันนี้พระที่บังกรพุทธเจ้าจะเสด็จมา พวกเราแผ้วถางทางเพื่อพระองค์ พระโพธิสัตว์พอ
ได้ฟังคำว่า“พุทธเจ้า”เท่านั้น ก็เกิดปีติ ทำการเปล่งวาจาว่า “**พุทโธ พุทโธ**” อยู่โดยโสมนัสจิต

ท่านได้ขอทางส่วนหนึ่งกะมหาชนเหล่านั้น เพื่อทำทางเสด็จถวายพระพุทธรองค์ ก็ในเวลา
ที่แผ้วถางทางนั้นสุเมธดาบส คิดอยู่ในใจว่า “**พุทโธ พุทโธ**” อยู่นั่นเอง เมื่อทางบางส่วนยังไม่
ทันเสร็จ พระชินเจ้าผู้ทรงพระนามว่าที่บังกรพร้อมด้วยพระชินาสพประมาณ ๔ แสน ซึ่งล้วน
แต่ได้อภิญญา ๖ เสด็จมาถึง มหาชนและเทวดาทั้งหลายได้ทำการเสด็จพระพุทธรองค์

ในขณะนั้นพระพุทธรองค์ ได้เสด็จมาถึงสถานที่ทำการซึ่งไม่เสร็จของท่านสุเมธดาบส
เมื่อนั้นดาบสได้ทำการสยายผม เปลื้องผ้าคารองออก นำหนังสือวัฏลาดบนเปือกตมนั้น แล้ว
นอนคว่ำหน้าอยู่ คิดอยู่ว่า พระพุทธรเจ้าจงทรงเหยียบเราเสด็จไปพร้อมทั้งหมู่สาวก อย่าได้
เหยียบเปือกตมเลย พระองค์จักอำนวยประโยชน์แก่อุณเฑาะว์

พระโพธิสัตว์ได้มีความคิดต่อไปอีกว่า

“วันนี้เมื่อเราปรารถนา ก็จักฆ่ากิเลสได้ การกระทำความให้แจ้งด้วยเพศที่คนเขาไม่
รู้จักในที่นี้ จักมีประโยชน์อะไรแก่เราเล่า เราจักบรรลุพระสัมพัญมุตญาณแล้วจักเป็น
พระพุทธรเจ้าในมนุษยโลกพร้อมทั้งเทวโลก”

เช่นนี้จัดว่าเป็นความปรารถนาเป็นพระพุทธรเจ้าด้วยกาย ขณะนั้นก็ประกอบด้วย
องค์ ๘ เพื่อการ**ได้รับพยากรณ์ครั้งแรก** จึงทรงได้รับพยากรณ์จากพระที่บังกรพุทธเจ้าอันเป็น
องค์ปฐมพระองค์แรกที่ทรงพยากรณ์พระมหาโพธิสัตว์เจ้าของเราทั้งหลาย